

Revista

de Arheologie, Antropologie
și Studii interdisciplinare

Journal of Archaeology, Anthropology
and Interdisciplinary Studies

4

2022

COLEGIUL EDITORIAL

Dr. hab. Valentin DERGACIOV, editor onorific (Republica Moldova)

Prof. Paul PETTITT, editor onorific (Marea Britanie)

Dr. Angela SIMALCSIK, editor responsabil (România, Republica Moldova)

Dr. Bianca PREDĂ-BĂLĂNICĂ (Finlanda, România)

Dr. Alin FRÎNCULEASA (România)

Dr. Cristian Eduard ȘTEFAN (România)

Dr. Daniel GARVĂN (România)

Dr. Denis TOPAL (Republica Moldova)

Dr. Adela KOVÁCS (România)

COLEGIUL DE REDACȚIE/PEER-REVIEW

Dr. Angela SIMALCSIK, redactor responsabil
(România, Republica Moldova)

Prof. Paul PETTITT (Marea Britanie)

Dr. Denis TOPAL (Republica Moldova)

Dr. Adela KOVÁCS (România)

Dr. Gabriel VASILE (România)

Dr. Vasile DIACONU (România)

Dr. Bianca PREDĂ-BĂLĂNICĂ (Finlanda)

Dr. Vitalij S. SINIKI (Moldova)

Dr. Dorina ONICĂ (Republica Moldova)

Dr. Valentin DUMITRAȘCU (România)

Dr. Lucian MUNTEANU (România)

Cristina-Elena CORDOȘ (România)

Dr. Mariana COCIERU (Republica Moldova)

Dr. Ioan Sebastian BRUMĂ (România)

Dr. Lavinia GRUMEZA (România)

Dr. Ștefan HONCU (România)

Dr. Raluca KOGĂLNICEANU (România)

Dr. George Bodi (România)

Ion CIOBANU, secretar de redacție
(Republica Moldova)

Dr. Alin FRÎNCULEASA (România)

Dr. Cristian Eduard ȘTEFAN (România)

Dr. Ștefan VASILE (România)

Dr. Daniel GARVĂN (România)

Dr. Roxana MUNTEANU (România)

Dr. doc. Oksana HRYTSYUTA (Ucraina)

Dr. Dmitriy KIRICENKO (Azerbaidjan)

Dr. Alexandru BERZOVAN (România)

Dr. Andrei COROBCEAN (Republica Moldova)

Marian LIE (România)

Dr. Lilia DERGACIOVA (România)

Dr. Robert Daniel SIMALCSIK (România)

Dr. Cătălin-George FEDOR (România)

Dr. Victor COJOCARU (România)

Dr. Bogdan HAIDUC (România)

Dr. Vlad VORNIC (Republica Moldova)

Alexandru KOVÁCS, traducător, corector (limba engleză, limba franceză, limba germană) (România)

Dr. Ștefan VASILE, responsabil de indexarea revistei (România)

Dr. Denis TOPAL, concept copertă (Republica Moldova)

Dr. Bianca PREDĂ-BĂLĂNICĂ, concept grafic (Finlanda)

Dr. Mihail BĂȚ, machetare și aranjare în pagină (Republica Moldova)

Colegiul de redacție nu răspunde de opiniile exprimate de autori.

The editorial board is not responsible for the opinions expressed by authors.

Toate lucrările publicate în Revista de Arheologie, Antropologie și Studii Interdisciplinare (RAASI) sunt recenzate de specialiști în domeniu (peer-reviewed journal).

Revista de Arheologie, Antropologie și Studii Interdisciplinare (RAASI) este publicația anuală a Institutului de Cercetări Bioarheologice și Etnoculturale (ICBE) din Chișinău.

Revista de Arheologie, Antropologie și Studii Interdisciplinare (RAASI) este indexată în bazele de date internaționale [CEEOL](#) și [ERIHPLUS](#).

Editare și tipar: Bons Offices

ISSN: 2587-3768

E-ISSN: 2587-3776

Chișinău 2022

Cuprins

STUDII // MATERIALE // NOTE

- Daniel Garvăn, Gabriel Stăicuț, Gabriela Sava
Câteva elemente de datare a așezării Boian–Giulești de la Pietrosu (județul Buzău)
Chronological markers of the Boian–Giulești site from Pietrosu (Buzău County) 7
- Cristian Eduard Ștefan
Early metallurgy north of Danube: A necklace from a Boian – Vidra grave discovered at Glina–La Nuci
Metalurgia timpurie la nord de Dunăre: un colier dintr-un mormânt Boian–Vidra descoperit la Glina–La Nuci 23
- Adela Kovács
Unelte din cultura Cucuteni: polonicele din lut între utilitate practică și simbol
Tools from Cucuteni Culture: Ladles made in clay, between everyday use and symbol 39
- Maria-Cristina Ciobanu, Felix-Adrian Tencariu
Recent discoveries of mat imprints on pottery from Cucuteni–Cetățuie (Iași County, Romania). Thoughts and experimental tests on the use of braided supports in forming prehistoric ceramics
Descoperiri recente de impresiuni de rogojină pe ceramică de la Cucuteni–Cetățuie (jud. Iași, România). Considerații și teste experimentale privind utilizarea suporturilor împletite în modelarea ceramicii preistorice 67
- Svitlana V. Ivanova
The North-West frontier of the Black Sea steppe in the Early Bronze Age
Nord-Vestul Mării Negre ca „spațiu de frontieră” al stepei la începutul epocii bronzului 89
- Alin Frînculeasa, Daniel Garvăn, Angela Simalcsik, Octav Negrea, Roxana Munteanu, Cătălin Dinu, Ana Ilie, Laurențiu Grigoraș
Ritualul lamnaia și persistențe locale în prima jumătate a mileniului al III-lea (complexe funerare cercetate în anul 2021 în nordul Munteniei)
The Yamnaya ritual and local persistence in the first half of the third millennium BC (funerary features researched in 2021 in northern Muntenia) 127

- Bianca Preda-Bălănică
Note on a Pădureni type shaft-hole axe from northern Muntenia
Notă despre un topor de tip Pădureni din nordul Munteniei 167
- József Puskás, Zoltán-József Botha
Contacts between south-eastern Transylvania and the Upper Tisza Basin during the Middle and the Late Bronze Age
Contacte între sud-estul Transilvaniei și bazinul superior al Tisei în perioadele mijlocie și târzie ale epocii bronzului 187
- Dmitriy A. Kiricenko, Angela Simalcsik
Modificarea formei capului/craniului în Caucazul de Sud și Orientul Apropiat în perioada târzie a epocii bronzului – perioada timpurie a epocii fierului. Date arheologice și antropologice
Changing the shape of the head/skull in the Southern Caucasus and the Middle East in the Late Bronze Age and Early Iron Age. Archaeological and anthropological data 213
- Lucian Munteanu, Nicoleta Vornicu
Contribuții la problema imitațiilor de denari romani imperiali din Moldova. Descoperirea monetară din necropola de la Dumitreștii Gălății (comuna Schitu Duca, județul Iași, România)
Contributions to the topic of imitations after Roman imperial denarii from Moldavia. The monetary discovery from the necropolis of Dumitreștii Gălății (Schitu Duca Commune, Iași County, Romania) 257
- George-Dan Hânceanu, Angela Simalcsik, Lăcrămioara-Elena Istina
Necropola din secolele II-III d. Hr. de la Porcești/Moldoveni (punctul Dealul Gabăra), județul Neamț, România. Interpretări arheologice și antropologice despre câteva morminte de incinerare
The necropolis from the 2nd-3rd centuries AD from Porcești/Moldoveni (Dealul Gabăra point), Neamț County, Romania. Archaeological and anthropological interpretations of several cremation graves 267
- Ștefan Honcu
Un nou tip de amforă atestat în Barbaricum-ul de la est de Carpați. Amfora de tip Forlimpopoli descoperită la Polocin
A new type of amphora attested in Barbaricum in east Carpathians area. The Forlimpopoli amphora type discovered at Polocin 311
- Gabriel Vasile
Osteodistrofia biparietală – o manifestare neobișnuită. Asupra unui schelet medieval de pe teritoriul României
Biparietal osteodistrophy – a rare condition. On a Medieval skeleton on the territory of Romania 319

- Robert Daniel Simalcsik
Populații medievale de pe teritoriul statului medieval moldovenesc comparate prin câteva elemente antropologice
Mediaeval populations on the territory of the Mediaeval State of Moldova compared through some anthropological elements 341
- George-Dan Hânceanu, Andrei Baltag
Cercetări arheologice din anii 1969-1970 în cimitirul medieval al bisericii *Precista Mică* din Roman
Archaeological research from 1969-1970 in the medieval cemetery of the Precista Mică Church in Roman 367
- George-Cătălin Fedor
Memorie colectivă și specific local într-o comunitate rurală moldovenească
Collective memory and local specific in a Moldovan rural community 411

RECENZII // PREZENTĂRI DE CARTE

- Adela Kovács, Alexandru Nechifor, Constantin Aparaschivei
Frumusețea transpusă în lut. Catalogul statuetelor antropomorfe cucuteniene din Muzeul Județean Botoșani
- Яна Яковичина, Оксана Куценяк // Yana Yakovychyna, Oksana Kutseniak
Трипільська антропоморфна пластика у фондах Львівського історичного музею // The Trypillian anthropomorphic plastic art in the collection of Lviv Historical Museum
Cristian Eduard Ștefan 425
- Lista autorilor / List of authors 429
- Norme de redactare / Publishing Rules 431

Ritualul Iamnaia și persistențe locale în prima jumătate a mileniului al III-lea (complexe funerare cercetate în anul 2021 în nordul Munteniei)

Alin Frînculeasa^{1*}, Daniel Garvăn², Angela Simalcsik³, Octav Negrea¹,
Roxana Munteanu², Cătălin Dinu², Ana Ilie⁴, Laurențiu Grigoraș²

*Acest studiu este dedicat Dr. hab. Prof. Valentin Dergaciiov
cu ocazia aniversării vârstei de 80 de ani*

Rezumat. Cercetarea sistematică a tumulilor preistorici în „arealul Prahova” (sud-vestul jud. Prahova) a generat un „pachet” consistent de informații legate de fenomenul funerar Iamnaia. Avem astfel acces la cronologia acestor monumente, ritualul funerar, inventarele mormintelor, dinamica bio-socială. Deși „arealul Prahova” este unul relativ restrâns, avem aici elemente congruente cu reprezentarea acestui fenomen în întregul său habitat. În anul 2021 au fost cercetați doi tumuli în localitățile Ariceștii Rahtivani și Târgșoru Nou (jud. Prahova), în care au fost descoperite morminte Iamnaia. În același an, în localitatea Lipia (jud. Buzău) a fost descoperit un mormânt plan datând din prima jumătate a mileniului al III-lea. Deși nu au fost identificate caracteristicile unei înmormântări tumulare, acest mormânt prezintă o serie de elemente specifice aceluiași fenomen funerar. Descoperirea de la Lipia permite abordarea mormintelor plane datând din prima jumătate a mileniului al III-lea descoperite în apropierea unor tumuli sau chiar în zone în care astfel de construcții funerare lipsesc. Aceste morminte se adaugă așezărilor contemporane, deocamdată marcate de prezențe mai curând discrete, care împreună conturează un tablou complex asupra primei jumătăți a mileniului al III-lea în zona sud-carpatică.

Cuvinte cheie: tumuli, mileniul al III-lea, Iamnaia, morminte plane, Ariceștii Rahtivani, Lipia.

¹ Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova, Ploiești, România.

² Muzeul Județean Buzău, Buzău, România.

³ Centrul de Cercetări Antropologice „Olga Necrasov” Academia Română Filiala Iași; Rezervația Cultural-Naturală „Orheiul Vechi”, Republica Moldova; Institutul de Cercetări Bioarheologice și Etnoculturale (ICBE), Chișinău, Republica Moldova.

⁴ Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească”, Târgoviște, România.

* Autor corespondent: alinfranculeasa@yahoo.com.

The Yamnaya ritual and local persistence in the first half of the third millennium BC (funerary features researched in 2021 in northern Muntenia). The systematic research of prehistoric graves in the “Prahova area” (southwest of Prahova County) has generated a consistent “package” of information related to the Yamnaya funerary phenomenon. We thus have access to the chronology of these monuments, funeral ritual, grave goods, and bio-social dynamics. Although the “Prahova area” is a relatively small one, the elements found here are representative for this phenomenon in its entire territory of distribution. In 2021, two mounds were researched in the localities of Ariceștii Rahtivani and Târgșoru Nou (Prahova County), in which Yamnaya graves were discovered. In the same year, in the locality of Lipia (Buzău County) a flat grave dating from the first half of the third millennium BC was found. Although the characteristics of a burial mound have not been identified, this grave has a number of elements specific to the same funerary phenomenon. The discovery from Lipia enables a discussion regarding flat graves dating from the first half of the third millennium BC found near burial mounds or even in areas where these funerary monuments do not occur. These graves, together with contemporary settlements so far marked by rather discreet presences, outline a complex picture of the first half of the third millennium BC in the south-Carpathian area.

Key words: mounds, third millennium BC, Yamnaya, flat graves, Ariceștii Rahtivani, Lipia.

.....

Aflată în zona de câmpie din sud-vestul județului Prahova, pe terasa estică a râului Prahova, comuna Ariceștii Rahtivani poate deveni un reper în ceea ce privește cercetarea tumulilor preistorici la nord de Dunărea Inferioară. Este o unitate administrativă în care au fost cartati peste 100 de tumuli⁵, din care unii sunt distruși din cauza unor construcții realizate în secolele XX și XXI (Frînculeasa 2020c). În satele componente Ariceștii Rahtivani, Târgșoru Nou, Nedelea și Stoenеști au fost excavați 13 tumuli⁶. Au fost descoperite numeroase morminte preistorice din mileniile IV-III î. Hr. (Frînculeasa *et alii* 2015a; Frînculeasa 2021b), dar și unul atribuit populațiilor turanice (sec. X-XI d. Hr.) (Frînculeasa *et alii* 2020b). De asemenea, a fost cercetat un complex aparținând culturii Cernavodă II, suprapus de un mormânt tumular (Frînculeasa 2020a).

Noi informații privind înmormântările în tumulii datând din prima jumătate a mileniului al III-lea provin din cercetarea a doi tumuli în anul 2021 pe raza satelor Ariceștii Rahtivani și Târgșoru Nou. În ce privește ritualul funerar, acesta păstrează tiparul celor cercetate și publicate anterior (groapă rectangulară cu

⁵ Aflate în satul Târgșoru Nou, movilele cu numerele 119 și 120 au fost cartate de A. Frînculeasa și O. Negrea în data de 02.06.2022.

⁶ Mai adăugăm cercetarea unei movile în anul 2011 în Ariceștii Rahtivani, care s-a dovedit a fi o groapă de gunoi datând din sec. al XX-lea, dar și un teren din Târgșoru Nou, pe care apărea marcat un tumul (pe hărți), în prezent dispărut. Deși am decapat zona în care este marcată movila, nu am identificat morminte preistorice, ci doar câteva gropi recente. De asemenea, în anul 2018, în apropierea tumulului T.VII de la Aricești, am cercetat o movilă care acoperea o amenajare ce avea legătură cu o exploatare/sondă închisă. În anul 2022 am cercetat o movilă în satul Nedelea care s-a dovedit a fi una naturală, fără complexe arheologice.

colțurile rotunjite, indivizi depuși pe spate cu membrele inferioare îndoite și ridicate, orientare vest-est, depunere de ocru, prezența unei rogojini pe fundul gropii). La Ariceștii Rahtivani mormântul primar aparținea unui adult de sex masculin, în cazul tumulului de la Târgșoru Nou movila a fost ridicată pentru a fi înmormântat un subadult. Ne aflăm în fața unui comportament social bine conturat în cazul societății lamnaia, în care observăm că principalii beneficiari ai unor astfel de monumente complexe sunt adulții de sex masculin, urmași de subadulți (Frînculeasa 2019). În cazul tumulului de la Ariceștii Rahtivani au putut fi observate o serie de detalii privind amenajarea acestor complexe funerare (realizarea unei „platforme” pe care a fost ridicată movila, săparea unor „trepte” în manta, succesiune de movile dispuse concentric).

În anul 2021, în timpul cercetărilor de la Lipia (Buzău), au fost descoperite 13 morminte, din care șase preistorice (Munteanu *et alii* 2022). Important este mormântul M.8, care, conform datării, poziției defunctului, prezenței ocrului și analogiilor vasului descoperit, permite o primă abordare a mormintelor plane datând din prima jumătate a mileniului al III-lea, descoperite în apropierea unor tumuli sau chiar în zone în care aceste monumente funerare lipsesc.

Despre complexe funerare cercetate în anul 2021

Tumulul de la Ariceștii Rahtivani (Aricești T.VIII = T.16) a fost identificat și cartat în data de 25.04.2013 de către A. Frînculeasa și B. Preda în timpul unor cercetări de suprafață. Avea înălțimea de circa 1,4 m și diametrul de aproximativ 40 m (**Fig. 1/1**). Acesta se află în tarlaua 64, număr cadastral 23869, la nord de DN72 și la est de satul Ariceștii Rahtivani, la 470 m nord de un tumul săpat în anul 2013 (Frînculeasa *et alii* 2014). În zona apropiată se află și alți tumuli cercetați în anii 2016 (Frînculeasa 2020b) și 2018 (Frînculeasa 2021b; Frînculeasa *et alii* 2022). Situl are codul RAN 132084.20 (<http://ran.cimec.ro/sel.asp?codran=132084.20>). Coordonatele geografice în zona centrală a movilei sunt următoarele: 44°56'59.71"N, 25°52'37.09"E.

Tumulul de la Târgșoru Nou (Târgșoru Nou T.II = T.22) a fost identificat și cartat în data de 13.12.2013 de către A. Frînculeasa și B. Preda în timpul unor cercetări de suprafață. Avea înălțimea de circa 1 m și diametrul de aproximativ 30 m (**Fig. 1/2**). Este amplasat în tarlaua 100, la vest de satul Târgșoru Nou, la 90 m sud de balastiera Pontiac, la 50 m vest de De 510, suprapus de linia de înaltă tensiune. Situl are codul RAN 132128.05 (<http://ran.cimec.ro/sel.asp?codran=132128.05>). Coordonatele geografice în zona centrală a movilei sunt următoarele: 44°54'39.49"N, 25°51'34.38"E.

Localitatea Lipia se află la circa 6 km vest de orașul Buzău, iar situl *Movila Drumul Oilor*, la 0,6 km sud-est de localitate, la nord de DN1B, în zona de formare

a râului Călmățui. Cercetările arheologice au început în anul 2018 (Garvăn 2021, p. 67). Au fost delimitate două sectoare, *tell* și *terasă*, fiecare cu stratigrafie și trăsături distincte. Dacă în campania din anul 2018 a fost abordat *tell*-ul (Garvăn *et alii* 2019), care are înălțimea de circa 2 m și diametrul de 60 × 50 m (Garvăn 2021, p. 124), în anul 2021 cercetările au vizat *sectorul terasă* (Munteanu *et alii* 2022), zonă abordată prin investigații geofizice în anul 2019 (Garvăn *et alii* 2020, p. 530-531, Pl. I; Garvăn 2021, p. 124). Săpătura a fost amplasată la circa 50 m vest de *tell*-ul eneolitic (Pl. X). Au fost deschise două secțiuni (notate S.2 și S.3), orientate nord-sud, cu dimensiunile de 10 × 2 m, între acestea fiind păstrat un martor stratigrafic cu lățimea de 0,5 m. Suprafețele au fost amplasate pe o mică ridicătură a terenului (Pl. X/3B), acolo unde, la suprafața solului, în arătură, au fost descoperite câteva oase umane și fragmente ceramice specifice mileniului I d. Hr. Stratigrafia zonei nu este una foarte concludentă, nedelimitându-se un strat arheologic: între 0 și -0,30/-0,40 m – strat arabil, negru, în cea mai mare parte afectat de lucrările agricole recente, cu resturi arheologice rulate (fragmente ceramice și osteologice, inclusiv părți din schelete umane); sub -0,30 m apare un strat de argilă cafeniu-gălbuie, în care s-au conturat majoritatea complexelor adâncite. Au fost descoperite 13 morminte, din două perioade distincte, respectiv epoca bronzului și cea medievală. De asemenea, au fost descoperite oase umane de la alte morminte deranjate, dar și gropi eneolitice atribuite culturii Gumelnița (Munteanu *et alii* 2022).

Metode și mijloace aplicate ale cercetării arheologice

Cei doi tumuli cercetați în anul 2021 au fost abordați diferit. În cazul celui de la Ariceștii Rahtivani, datorită dimensiunii sale, am considerat că ar putea avea o situație stratigrafică/structură internă complexă. Prin trasarea și păstrarea unui număr mare de martori stratigrafici (Fig. 2/2) am căutat să avem un control cât mai bun al săpăturii, să identificăm detalii constructive utile unei cât mai bune înțelegeri a dinamicii interne a acestuia. Neajunsul unei astfel de abordări este că fragmentează atât săpătura, cât și amenajările specifice tumulilor. De asemenea, există și neșansa/șansa de a surprinde complexe în martori și de a gestiona „nestratigrafic/necronologic” (subiectiv) săpătura arheologică. În cazul săpăturii de la Târgșoru Nou, prezența unei linii de înaltă tensiune care a traversat tumulul nu a permis dezvoltarea unei metode complexe, ritmul cercetării a fost unul adaptat acestei situații, iar realizarea unor fotografii aeriene perpendiculare – imposibil/riscant de obținut (Fig. 1/2; Fig. 2/1).

Ariceștii Rahtivani: inițial au fost trasați doi martori magistrali (M.I, orientat nord-sud și M.II, orientat est-vest) cu lungimea de 40 m și lățimea de 1 metru, care s-au intersectat în mijlocul movilei (punct zero). Cei doi martori magistrali au împărțit tumulul în patru sferturi (NV, NE, SE, SV), în interiorul cărora au fost

Fig. 1. Tumulii înainte de cercetare: Ariceștii Rahtivani (1), Târgșoru Nou (2)
Fig. 1. The burial mounds before the excavation: Ariceștii Rahtivani (1), Târgșoru Nou (2)

Fig. 2. Imagini aeriene cu secțiunile trasate și cercetate la Târgșoru Nou (1) și Ariceștii Rahtivani (2) (fotografii O. Negrea)
Fig. 2. Aerial images with the trenches researched at Târgșoru Nou (1) and Ariceștii Rahtivani (2) (photos by O. Negrea)

trasate câte trei secțiuni, despărțite de martori stratigrafici groși de 1 m. Secțiunile au avut lungimea de 20 m și lățimea de 5 m (două), respectiv 3 m (una, cea dinspre exteriorul movilei) (Fig. 2/2).

Fig. 3. Imagini din timpul întreruperii cercetărilor (fotografii aeriene realizate de Octav Negrea, 12 martie 2021)

Fig. 3. Images taken during the interruption of the research (aerial photos taken by Octav Negrea, 12 March 2021)

Târgșoru Nou: au fost trasați doi matorni magistrali (M.I, orientat aproximativ nord-sud și M.II, orientat aproximativ est-vest) cu lungimea de 30 m și lățimea de 1 metru, care s-au intersectat în mijlocul movilei (punct zero). Cei doi matorni magistrali au împărțit tumulul în patru sferturi (NV, NE, SE, SV) (**Fig. 2/1**).

În cazul ambelor obiective arheologice, principalele etape ale cercetării au fost: cu ajutorul unui utilaj, cu cupă de taluz (lățimea de 1,50 m, respectiv de 1,20 m), secțiunile/suprafețele au fost săpate, în plan orizontal, începând de la nivelul superior spre cel inferior. Săpătura s-a desfășurat în suprafață, în pași altimetrice, de la partea superioară/centrală a tumulului spre baza/poalele acestuia. Lucrări manuale de detaliu: taluzări, răzuiele succesive necesare înregistrărilor și corelărilor stratigrafice, curățarea complexelor arheologice; înregistrarea grafică a stratigrafiei și a planimetriei; măsurători și relevee pentru racordarea secțiunilor și complexelor arheologice descoperite; amplasarea pe planul general a complexelor cu ajutorul stației topografice sau alte tipuri de măsurători; păstrarea evidenței zilnice de șantier; înregistrarea fotografică a situațiilor arheologice; demontarea, colectarea și ambalarea artefactelor; prelevarea de probe pentru investigații științifice; fotografii de ansamblu a situației/cercetării arheologice cu ajutorul dronei. În cursul cercetării, în cazul tumulului de la Ariceștii Rahtivani a intervenit schimbarea bruscă a vremii, ceea ce a dus la un moment dat la întreruperea săpăturilor arheologice (**Fig. 3**).

Ariceștii Rahtivani

Stratigrafia și evoluția construcției funerare

I. Peste depozitul natural de pietriș se află stratul antic: grosime de circa 0,20-0,25 m, culoare maronie, consistență prăfoasă; este un lut amestecat cu pietricele (în zona centrală se afla un grind natural cu o grosime maximă de 0,40 m).

II. Mantaua inițială: culoare cenușie la uscare, consistență prăfoasă; era un lut amestecat cu pietricele mărunte; se regăsea doar în zona centrală a tumulului; avea

un diametru de circa 16 m, grosime maximă de 1,20 m; suprapus direct de stratul arabil, dar și de mantaua a II-a.

III. A doua manta: culoare maronie, grosime de circa 0,30 m; diametrul spre exterior de circa 19 m; suprapunea direct mantaua inițială.

IV. A treia manta: culoare roșcată, mozaică, argiloasă; suprapunea direct numai a doua manta; avea diametrul spre exterior de circa 32 m.

V. Strat care acoperea poalele movilei: avea culoarea negricioasă, consistență argiloasă; diametrul maxim de circa 35 m; în fapt, este partea superioară a celei de a treia manta care a suferit o degradare biotică (putrezire a vegetației) și care s-a acumulat datorită arăturilor sau scurgerii de material spre baza movilei, în zone în care apa a bălțit. Acest strat negricios a fost identificat în cazul tuturor tumulilor cercetați în „arealul Prahova”.

VI. Strat arabil/vegetal: grosime de circa 0,20-0,25 m, culoare brună; apare pe toată întinderea movilei.

Complexe arheologice cercetate

Mormântul 1 (M.1) este mormântul primar descoperit în centrul movilei, în zona în care s-au intersectat cei doi martori magistrali (M.I și M.II). Complexul se prezenta astfel: pietrișul natural excavat din săparea gropii fusese depus de o parte și de alta a laturilor lungi ale acesteia (la sud și nord), la circa 0,4 m față de margini; acest pietriș excavat forma două movile alungite, având dimensiuni maxime de circa 4,5 m × 2,4 m, cu înălțimea maximă de circa 0,5 m (cea sudică), respectiv 0,3 m (cea nordică) (**Pl. IV/1, 3; Pl. V/1; Pl. VI/1**). Miezul movilelor era format din pământul excavat din stratul antic, peste care a fost ridicat tumulul, tăiat de săparea gropii funerare (**Pl. VI/1-2**).

Groapa mormântului a fost identificată la adâncimea de -1,20 m față de punctul zero, iar baza acesteia se afla la maximum -2,20 m. Groapa care era de formă rectangulară cu colțurile rotunjite, avea circa 1,70 × 1,20 m, era orientată vest-est, avea umplutura friabilă, cenușie la uscare (**Pl. IV/1-2**). În groapă se aflau resturile osteologice relativ bine conservate ale unui individ depus pe spate, cu membrele superioare pe lângă corp. Membrele inferioare erau îndoite, ridicate și căzute lateral spre sud și nord (în romb/*Froschlage*). Defunctul era orientat vest-est, craniul era la vest. Urme de ocră se aflau în zona craniului, spre umeri, dar și pe oasele membrilor superioare și inferioare. Sub schelet a fost identificată urma unei rogojini de culoare maronie, grosă de cca. 2 cm (**Pl. V; Pl. VI/3**). Datare C14-AMS: DeA-35739 (4362±29 BP = 3083-2904 cal BC/sigma 2, 95,4% probabilitate)⁷.

⁷ Data este una timpurie pentru *arealul Prahova* (Frînculeasa 2021a), asemănătoare cu cea de la Coadă Izvorului/M.3 (Frînculeasa *et alii* 2018, fig. 1), dar și cu cea din prima etapă de înmormântări din tumulul de la Smeeni/M.5 (Frînculeasa 2021b, tabel 1). Vezi mai jos și data pentru M.1/T.II de la Târgșoru Nou.

Fig. 4. Scheletul de la Ariceștii Rahtivani asamblat pe masa de laborator
Fig. 4. The skeleton from Ariceștii Rahtivani assembled on the laboratory table

Date antropologice

Starea de conservare a scheletului din M.1, care este aproximativ complet, este satisfăcătoare spre moderată (**Fig. 4**). Scheletul provine de la un individ de sex (antropologic) masculin, cu vârsta biologică în momentul decesului de cca. 50-55 de ani (adult bătrân sau *maturus III*).

Caracteristici biomorfometrice: neurocraniu de formă ovoidă; indice cefalic doliocran (probabil); frunte foarte largă; relief cranian foarte accentuat; zigomatice înalte și reliefate; fosă canină superficială; occipital accentuat curbat/bombat; boltă palatină adâncă; mandibulă foarte robustă, cu corp înalt, simfiză piramidală accentuată și reliefată, ram vertical înalt și larg; humerus cu euribrahie; femur platimer; tibie mezocnemă spre euricnemă; statură scheletică (calculată după lungimea tibiei) de $179,5 \text{ cm} \pm 3,37 \text{ cm}$ (categoria masculină mare).

Patologii dentare: stare de sănătate dentară bună; uzură avansată de tip mixt (abrazie avansată pe dinții frontali/jugali, atriție moderată pe molari și premolari); două căderi/pierderi dentare produse *antemortem* (I^1 și P_2 de pe partea dreaptă); tartru supragingival, slab aderent la smalțul dentar.

Patologii osoase: osteoartrită degenerativă generalizată, manifestată prin toate semnele bolii (coroziune, formarea de osteofite, eburnație, deformarea conturului articular), mai severă pe articulațiile șoldurilor, genunchilor, umerilor, palmelor, plantelor și pe coloana vertebrală; hernie intervertebrală în segmentul vertebral toracic.

Indicatori ocupaționali: inserții musculare extrem de accentuate pe toate oasele centurilor și membrelor implicate în mobilitate; numeroși indicatori ai stresului biomecanic; modificări/reacții entezopatice, cu formare de entezofite de mari

dimensiuni în aproape toate ariile de inserție musculară; *torus occipitalis*; pilastrie femurală (mai accentuată pe partea stângă).

Date tafonomice: schelet în stare fragmentară, cu precădere în zonele spongioase; fisurări și fracturări produse *postmortem*; pigmentări vișinii-maronii provenite de la ocră, mai intense pe occipital, plante, glezne și palme și mai atenuate pe oasele neurocraniului și pe cele ale brațelor.

Târgșoru Nou

Stratigrafia și evoluția construcției funerare

I. Deasupra depozitului natural de pietriș se afla stratul antic/grind: grosime de circa 0,20-0,25 m, culoare maronie, consistență argiloasă.

II. Mantaua inițială: culoare cenușie la uscare, consistență argiloasă; lut amestecat cu foarte puține pietricele mărunte; se regăsea doar în zona centrală a tumulului; diametrul de circa 10,5 m, grosime maximă de 0,60 m; suprapusă direct de stratul arabil.

III. A doua manta: culoare gălbuie-roșiatică; grosime de circa 0,20 m; partea superioară a movilei se îngroșă spre exterior; diametrul spre exterior de circa 22 m; suprapunea direct mantaua inițială.

IV. Lentilă de culoare negricioasă: acoperea poalele movilei; diametrul maxim de circa 32 m; pare mai curând un strat rezultat în urma arăturilor și acumulării acestuia la poalele tumulului peste care a bălțit apa.

VI. Strat arabil/vegetal: grosime de circa 0,20 m (Pl. IX).

Complexele arheologice cercetate

Au fost descoperite două complexe – un mormânt de inhumatie notat cu abrevierea M.1 și o groapă recentă (sec. XX) denumită CPL.1 (Pl. VII/2-3; Pl. IX/2).

Mormântul 1 (M.1) este cel primar, descoperit în centrul movilei, în zona în care s-au intersectat martorii magistrali (Pl. VIII; Pl. IX). A fost identificat la adâncimea de -1,30 m raportată la punctul zero, iar baza gropii se afla la maximum -1,50 m. Groapa avea circa 1,30 × 0,90 m, orientată vest-est, formă rectangulară cu colțurile ușor rotunjite, umplutură friabilă, maronie la uscare. Pietrișul excavat în timpul săpării gropii funerare era depus dincolo de marginea acesteia, spre nord, sud, est și vest, formând mici movile groase de circa 10 cm. Complexul funerar conținea resturile osteologice slab conservate ale unui individ subadult depus pe spate cu membrele superioare pe lângă corp. Membrele inferioare erau îndoite, ridicate și căzute lateral spre nord. Scheletul era afectat de traseul unui gang de animal, un fragment din femurul drept se afla în zona sternului. Defunctul era orientat vest-est, avea craniul dispus la vest. Urme de ocră se aflau în apropierea umărului

drept, dar și pe calota craniană. Sub schelet a fost identificată urma unei rogojini de culoare maronie, groasă de cca 1 cm. Datare C14-AMS: DeA-38097 (4350±22 BP = 3019-2905 cal BC/sigma 2, 95,4% probabilitate).

Complexul 1 (CPL.1) a fost descoperit în centrul movilei; era o groapă săpată recent care a afectat M.1 (**Pl. VII/2-3; Pl. IX/2-3**). Groapa avea dimensiunea de 3 × 3 m și se adâncea în tumul până la partea superioară a pietrișului, la -1,30 m. A tăiat groapa M.1, dar nu a atins scheletul uman. În groapă au fost descoperite cartușe folosite, inclusiv pentru semnalizare, sticlă modernă, piese (fragmente) din fier.

Date antropologice

Starea de conservare a scheletului din M.1 este precară. Apreciat după situația *in situ*, scheletul era complet în momentul descoperirii. Provine de la un individ de sex (antropologic) probabil masculin (apreciere făcută după înălțimea considerabilă a aripii iliace), cu vârsta biologică în momentul decesului de cca. 11-12 ani (pre-adolescent sau *infans II*).

Situația dentară: dentiție definitivă; M1 erupt, cu apexul radicular închis, cu coroana slab uzată; M2 în proces de erupție în momentul decesului, cu rădăcina formată în proporție de 50%, cu coroana neuzată; mugurele M3 neidentificat (probabil absent congenital); P1 erupt, cu rădăcina formată, dar cu apexul deschis, cu coroana neuzată; P2 în proces de erupție în momentul decesului.

Indicatori ai stresului biomecanic și traumatisme: femure cu *fovea capitis* supradimensionată/lărgită, probabil posttraumatic; presupunem o dislocare a șoldului, care a cauzat tensionare/întindere și probabil ruptură a ligamentului *teres femoris*.

Date tafonomice: schelet în stare fragmentară accentuată; liniile de ruptură sunt produse *postmortem*, în timpul procesului de curățare a scheletului (*in situ* și în laborator); exfoliere extremă de tip „subaerial weathering”; pigmentări de culoare vișinie intensă pe un fragment cranian.

Mormântul 8 de la Lipia

Mormântul 8 a fost descoperit în S.2, caroul 5 (**Pl. XI/1**). Groapa mormântului a fost surprinsă la adâncimea de circa -0,40 m, iar bază se afla la -0,67 m (craniul se afla la -0,47 m, iar membrele inferioare, la -0,60 m). Groapa, care pare să fie ușor trapezoidală, cu colțurile rotunjite, avea dimensiunile de 1,20 × 0,95 m. Mormântul era puternic deranjat de ganguri de animale, prin urmare, o parte din oase lipseau sau erau mutate de la locul lor. În groapă au fost descoperite resturi umane de la doi indivizi, ambii subadulți. În cazul individului B s-au păstrat câteva oase în poziție secundară. Individul A era așezat dorsal cu picioarele puternic flexate, îndoite spre stânga, orientat sud-est – nord-vest (**Pl. XI/2; Pl. XII/3**). În zona umărului

drept se găsea un vas (**Pl. XII/1**) de mici dimensiuni ($H = 83$ mm; $DG = 60$ mm; D_{max} cu toarte = 88 mm; D_{max} fără toarte = 73 mm; $D_{bază} = 45$ mm) (**Pl. XII/2**), cu proeminențe simetrice dublu perforate pe linia diametrului maxim (**Fig. 5/2**); sub vas era o pată de ocru roșu. Urme de ocru se aflau și lângă/sub majoritatea oaselor (sub craniu, sub oasele sau în jurul membrelor inferioare, lângă vertebrele cervicale) (**Pl. XI/2**). Date C14-AMS: DeA-34302 (4083 ± 30 BP = 2856-2495 cal BC/sigma 2, 95,4% probabilitate).

Date antropologice

Au fost identificate resturi scheletice amestecate provenite de la doi indivizi, notați *Scheletul A* și *Scheletul B*.

Scheletul A provine de la un individ juvenil de 17-18 ani (adolescent sau *juvenis*), de sex (antropologic) feminin. Starea de conservare a osemintelor este precară. Scheletul este reprezentat parțial: din segmentul cranian sunt prezente doar fragmente din parietale și occipital și câțiva dinți izolați; din segmentul postcranian s-au conservat oasele lungi ale membrelor inferioare și cele ale antebrațelor, câteva fragmente din humerusuri și din cutia toracică (părți din coaste și vertebre). Punctăm gracilitatea scheletică accentuată.

Patologii dentare: tartru supragingival.

Anomalii/trăsături epigenetice osoase: osicul suplimentar (os *Inca*) de mari dimensiuni în punctul cranian *lambda*.

Patologii osoase: hiperostoză porotică (*cribra cranii*) pe parietale, în proximitatea suturii sagitale, inactivă în momentul decesului.

Date tafonomice: modificări accentuate de tip „subaerial weathering”; depuneri de calcar pe tăblia craniană internă și delaminare pe cea externă; crăpare și exfoliere pe diafizele oaselor lungi cauzate de depunerile de piatră aderente la periost.

Oase de animale: printre elementele scheletice umane a fost identificată o coastă provenită de la un ovicaprin⁸.

Scheletul B provine de la un copil cu vârsta biologică de cel mult 2-3 luni postnatale (infant sau *infans I*), cu sexul (antropologic) indeterminabil. Acesta este incomplet, slab reprezentat. S-au conservat: jumătatea distală a unui humerus, treimea distală a diafizei unui radius (probabil) și o tibie fără pătrimea distală. Starea de conservare a resturilor scheletice este precară.

⁸ Restul scheletic de origine animală a fost determinat cu ajutorul domnului dr. Valentin Dumitrașcu, cercetător la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” din București, căruia îi suntem recunoscători.

Câteva observații privind amenajarea tumulului VIII de la Aricești Rahtivani

A. Alegerea și amenajarea/prepararea terenului par să fie activități relevante în cursul firesc al lucrărilor de realizare a acestor monumente funerare. Impresia inițială este că aceste movile sunt mai înalte decât ceea ce constatăm la finalul cercetării arheologice. Prezenți într-un peisaj monoton, orizontal, în „arealul Prahova” tumulii au fost ridicați pe mici grinduri, care rareori depășeau 0,5 m înălțime față de terenul aflat în imediata apropiere. Aceste grinduri aveau în multe cazuri o formă alungită, iar spre capătul mai înalt era ridicată movila pe un teren care a fost inițial orizontalizat. Era astfel modelată o „platformă”, realizată prin excavarea/tăierea/răzuirea surplusului de pământ, dar există și situații când se adăuga sol (pentru nivelare) în completarea grindului, pentru a realiza un spațiu suficient pentru ridicarea unui tumul. O astfel de amenajare am observat-o în cazul tumulului I de la Târgșoru Nou cercetat în anul 2019 (Frînculeasa 2020a, Pl. 4/2).

B. Mantaua inițială nu depășea limitele „platformei”, dar următoarele ajustări ale movilei se extindeau dincolo de aceasta, așa cum am constatat și în cazul T.VIII de la Aricești. Aceeași situație a fost bine observată în cazul tumulului de la Boldești săpat în anul 2019 (Frînculeasa *et alii* 2020c, p. 452). La Smeeni *Movila Mare* se precizează că „pământul din jur a fost răzuit”, ceea ce a distrus nivelurile arheologice care au precedat ridicarea tumulului (Simache, Teodorescu 1962, p. 275-276). Și recent, în cazul tumulului de la Boldești, am observat ceva asemănător (Frînculeasa *et al.* 2020c, p. 452). O situație specială este T.I de la Păulești, unde grindul pe care a fost ridicat tumulul se afla dispus la baza din capătul sudic al unui rest de terasă relativ înalt. Inițial acesta a fost remodelat, iar ulterior, după una dintre înmormântări, a mai fost adăugat pământ (Frînculeasa *et al.* 2015a, fig. 4, Pl. 10).

C. În general, tumulii din „arealul Prahova” sunt realizați dintr-un lut (argilă prăfoasă) amestecat cu pietricele mărunte. Acesta constituie solul natural (grosime de 0,20-0,40 m) din Câmpia Ploieștiului, care precede depozitul de *pietrișuri de Căndești* (Frînculeasa *et alii* 2013, p. 29-30). Folosirea unei argile galbene, gălbui-roșcate sau roșcate (marne descompuse), precum cea din T.VIII/Aricești, a mai fost observată în cazul T.II/Aricești (Frînculeasa *et alii* 2013, p. 25) sau T.I./Târgșoru Vechi (Frînculeasa *et alii* 2017b, p. 14). Cu ocazia supravegherii unor lucrări aflate la circa 2 km sud de tumulul de la Aricești, am putut observa prezența unui depozit masiv de argilă roșiatică asemănătoare cu cea utilizată la ridicarea celei de a treia manta din T.VIII/Aricești. În cazul T.II de la Aricești (aflat la 4,2 km nord de T.VIII), am observat spre nord (în groapa de exploatare a pietrișului) prezența a unui „dop” masiv de argilă roșiatică (marne), sol care s-a regăsit și în construcția tumulului respectiv (Frînculeasa *et alii* 2013). Este un indiciu că cel puțin o parte

din pământul folosit pentru ridicarea acestor monumente funerare era transportat nu neapărat din imediata apropiere a lor.

D. Mobile concentrice/sucesiuni de mantale, precum cele din T.VIII/Aricești (Pl. III/3), au fost observate și la alți tumuli, în care nu au fost descoperite înmormântări secundare cărora să le fie dedicate astfel de ajustări ale tumulului. Este posibil să avem un comportament specific de înălțare/remodelare a mobilei în cadrul unei tradiții specifice de amenajare a acestor construcții funerare.

E. Fără excepție, am observat că solul și/sau pietrișul rezultat în urma excavării gropii funerare primare nu a fost reutilizat pentru acoperirea mormântului. Întotdeauna acesta a rămas depus în partea/părțile laterale lungi ale gropii, rezultând mici mobile, peste care a fost construită mantaua/movila inițială, acestea fiind incluse în „corpul” tumulului. Cele mai multe mobile au forma ovală, cu înălțimi care nu depășesc 0,30 m, dar există și exemplul de la T.II/Strejnicu, în care tot pietrișul și solul antic excavat au fost așezate pe o singură latură, rezultând o movilă de circa 0,6 m înălțime (Frînculeasa *et alii* 2021, p. 72, Pl. 7/1).

Despre înmormântarea de subadult de la Târgșoru Nou

Construirea unui tumul pentru a înmormânta un subadult este un obicei bine reprezentat la Dunărea de Jos. De exemplu, din cei 27 de tumuli în care s-au conservat morminte, cercetați în „arealul Prahova”, în șase au fost descoperite morminte primare ale unor subaduți (Nedelea T.II/M.1, Târgșoru Vechi T.I/M.9, Târgșoru Nou T.I/M.2, Târgșoru Nou T.II/M.1, Blejoi T.IV/M.3, Aricești T.I/M.3⁹) (Frînculeasa 2019). Dacă dintre acești tumuli îi excludem pe cei în care mormintele primare aparțin unei etape mai timpurii/pre-lamnaia (13), procentul de înmormântări ale unor subaduți în mobilele atribuite lamnaia devine unul relevant (aprox. 42%).

Pentru teritoriul României, tumulii lamnaia în care au fost descoperite înmormântări primare de subaduți sunt cunoscute la Seaca de Câmpie (Dumitrescu 1980, p. 127), Hamangia (Berciu, Morintz 1953, p. 126; Pippidi, Berciu 1965, p. 53), Crucea-Lutărie T.1/M.8 (Enea *et alii* 2021, p. 594, fig. 14) și Aliman T.4/M.2 (Ștefan *et alii* 2022)¹⁰. Și M.25/T.II de la Ciulnița era amplasat în centrul mobilei, dar datele stratigrafice nu sunt dintre cele mai clare (Rența 2016, p. 88). Morminte secundare de subaduți au fost descoperite la Gurbănești T.II/M.3, M.4 (Rosetti 1959; Zirra 1960, p. 103), Sultana-C.A.P. Ilie Pintilie (Morintz, Ionescu 1968, p. 116), Sultana-Movila Mare (Șerbănescu, Comșa 2012, p. 26), Baldovinești (Hartușche, Anastasiu 1968), Glăvăneștii Vechi T.I-

⁹ Vârsta individului este una aflată la limita dintre subadult și adult.

¹⁰ Și înmormântarea primară din T.3 este una de subadult, dar defunctul era depus întins; poziția defunctului nu este una tipică pentru înmormântările lamnaia, discuția fiind una situată în afara acestui studiu.

1949/M.12, M.17 (Comșa 1987, p. 374, 376), Glăvăneștii Vechi T.2-1950/M.4 (Comșa 1985, p. 342, fig. 4), Valea Lupului-*Fabrica Chimică*/M.11, M.12 (Dinu 1959, p. 251; Antoniu, Roșca-Gramatopol 1966, p. 51), Giurcani/M.4 (Buzdugan 1981, p. 9), Verbița-*Movila II*/M.1 (Berciu, Roman 1984, p. 16), Bolotești T.2/M.5, M.12 (Buzdugan *et alii* 1987, p. 227, p. 229), Liești-*Arbănașu*/Gr.2 (Brudiu 2003, p. 39-40), Chersăcosu M.2 (Merlan *et alii* 1999), Aliman (Ștefan *et alii* 2022). Menționăm și *Movila Mare* de la Smeeni (Simache, Teodorescu 1962), în care au fost descoperite patru morminte de subadultți (M.12, M.19/individul B, M.21, M.29), ceea ce reprezintă un procent important din numărul total de complexe funerare Iamnaia descoperite în acest tumul (nu mai mult de 18) (Frînculeasa *et alii* 2017a). În cele 13 morminte preistorice din *Movila II* de la Ploiești-*Triaj* au fost descoperiți 15 indivizi, dintre care șapte sunt subadultți și opt sunt adulți (Comșa 1989, p. 186). Dintre cele 13 morminte, șase ar putea fi Iamnaia (M.3, M.6, M.14a, M.15, M.20, M.21), dintre care trei aparțin unor subadultți (M.15, M.20, M.21). Toate cele trei morminte de subadultți au avut inventare (vase decorate cu șnur, inele de buclă din argint, ocră), în timp ce în cele de adulți a fost găsit numai ocră (Comșa 1989). Obiceiul de a înmormânta subadultți în tumuli este cunoscut în tot arealul Iamnaia (Frînculeasa 2019¹¹).

Scurte considerații privind ritualul Iamnaia și persistența înmormântărilor plane

Dincolo de cadrul natural reprezentat de stepă/câmpie, fenomenul Iamnaia conservă de-a lungul evoluției sale o serie de caracteristici precum tumulul, groapa funerară rectangulară peste care era așezat un capac realizat din bârne din lemn, la care se adaugă o pânză albă, rogojina pe care era depus individul, dorsal, cu membrele inferioare îndoite și ridicate, axul vest-est al orientării, prezența ocrului (bulgări și/sau împrăștiat pe corp), austeritatea inventarului (Preda-Bălănică *et alii* 2020). Cea mai mare parte a mormintelor primare/principale, dar și secundare, aparțin unor persoane de vârstă adultă, de sex masculin. Devine relevantă și prezența mormintelor de subadultți, inclusiv prin complexe funerare primare pentru care s-au ridicat tumuli (Frînculeasa 2019). În același cadru (cronologic și context/tumul), foarte rare sunt aparițiile unor morminte în care revedem ritualul care a dominat mileniile anterioare sosirii comunităților Iamnaia, respectiv depunerea indivizilor în poziția chircit-lateral, eventual în groapă ovală. În același timp, nu lipsesc nici înmormântările plane cu sau fără ritual Iamnaia, devenite mai vizibile odată cu evoluția cercetării arheologice.

¹¹ Cu bibliografie extinsă.

Deși înmormântările tumulare predomină, apariția (persistența) mormintelor plane (Burtănescu 2002; Motzoi-Chicideanu 2011; Băjenaru 2014; Ailincăi *et alii* 2021), dar și a așezărilor contemporane (Burtănescu 2002; Băjenaru 2014; Frînculeasa 2021a), conturează un tablou complex al primei jumătăți a mileniului al III-lea¹². După ce impactul inițial indirect, apoi cel direct, al sosirii comunităților lamnaia pare unul intens, cu efecte mai curând negative, a doua treime a mileniului este martora revigorării/reasamblării mediului cultural local (Frînculeasa 2021a). Astfel, după ce cultura Cernavoda II/-Foltești II își diminuase relevanța (Frînculeasa 2020a), în spațiul extracarpatic reapar așezări care par să conserve anumite tradiții anterioare, dar vedem și prezența unor elemente care ar putea să își aibă originea la sud de Dunăre și/sau zona intracarpatică (Frînculeasa 2021a). Morminte plane izolate apar în prima jumătate a mileniului al III-lea, atât cu indivizi așezați chircit-lateral, dar și cu un ritual asemănător celui lamnaia. Deși cele două ritualuri (dorsal și lateral) coexistă, cel din urmă nu e prezent decât rareori în tumuli care datează din prima jumătate a mileniului al III-lea¹³.

Prezența unor morminte plane aflate în apropierea unor tumuli¹⁴ a fost deja semnalată pentru spațiul est-carpatic (Burtănescu 2002, p. 141). Astfel de descoperiri sunt semnalate la Glăvăneștii Vechi/M.3/1950 (Comșa 1995, p. 73), Larga Jijiei/M.1 (Nestor *et alii* 1952, p. 55) și posibil Valea Lupului (Burtănescu 2002, p. 142). Mai recent a fost descoperit un mormânt plan aflat în apropierea a doi tumuli cercetați la Aliman (Constanța). Datarea C14-AMS (4096±28 BP = 2859-2500 cal BC/95,4% probabilitate) indică contemporaneitatea mormântului

¹² Persistența unor tradiții autohtone și interacțiunea mediului local cu cel lamnaia sunt marcate și de existența unor morminte care combină/sintetizează elemente de ritual, inclusiv legate de amenajarea complexului funerar (a se vedea și prezența gropilor rectangulare cu treaptă). De exemplu, indivizii sunt depuși dorsal, dar cu unul sau ambele brațe îndoite aduse spre craniu (exemple la Sarichioi/M.3, Enisala-La Bălțiță/M.9, Blejoi/M.1/T.I, Boldești/M.1) (Simion 2003, fig. 7/3; Vasiliu 2004, p. 126, fig. 4/4; Paveleț 2007; Frînculeasa *et alii* 2020c). O parte dintre aceste morminte sunt atribuite unor persoane de sex feminin (exemple sunt la Blejoi T.1/M1, Smeeni/M.13, Rahman T.II/M.4) (Paveleț 2007, p. 109; Ailincăi *et alii* 2016, p. 35; Frînculeasa *et alii* 2017a, p. 60, 189). Mai sunt observate și o serie de ajustări ale poziției defuncțiilor, una intermediară între dorsal și lateral, cum e cazul M.5 de la Rahman T.II (Ailincăi *et alii* 2016, fig. 8) sau M.1 de la Boldești (Frînculeasa *et alii* 2020c, Pl. 2/5).

¹³ Prezentăm selectiv aceste situații, deoarece datele stratigrafice, determinările antropologice și datările absolute de multe ori lipsesc. De altfel, în cazul mormintelor secundare din tumuli, cu indivizi depuși chircit-lateral în gropi ovale, o parte sunt mai recente de perioada timpurie a epocii bronzului (Frînculeasa 2020d).

¹⁴ Descoperirea unor morminte în afara tumulilor ar putea ridica probleme de strategie a cercetării arheologice (tradiția săpării exclusiv în arealul conturat de forma tumulului); o altă interpretare ar putea fi de ordin social (persoane cu un anumit statut care nu au avut acces la înmormântare în tumul). Nu trebuie exclusă nici existența unor evenimente neprevăzute, care nu au mai permis ridicarea tumulului (înmormântări în grabă) sau prezența unor movile (eventual de mici dimensiuni) dispărute din cauza arăturilor sau a unor fenomene naturale. Un exemplu este situația de la Aliman, unde, așa cum arată datele C14-AMS, existau tumuli deja ridicați, dar persoana respectivă a fost înmormântată în exteriorul acestora. Datele antropologice indică un personaj masiv/robust, asemănător indivizilor/schelelor lamnaia (Ștefan *et alii* 2022).

cu cele din tumuli (Ștefan *et alii* 2022, tabel 2). Fără să excludem în cazul unora posibilitatea existenței unor tumuli distruși, menționăm alte morminte plane care prezintă elemente de ritual Iamnaia, descoperite la Gherăseni (M.3) (Diaconu 1977, fig. 4/1; Frînculeasa *et alii* 2017a, p. 42) sau Cătămărăști-Deal (Burtănescu 2002, Pl. LIV). La Bălteni (Buzău), în timpul cercetărilor realizate de I. T. Dragomir (Dragomir 1962, p. 21), a fost descoperit un mormânt izolat, care prezintă o serie de elemente Iamnaia (ocru, membre inferioare îndoite și ridicate) (Frînculeasa 2021a, p. 53, nota 75). De la Stelnică (Ialomița) provine un inel de buclă de „tip Zimnicea” dintr-un mormânt izolat, posibil Iamnaia? (Motzoi-Chicideanu, Olteanu 2000, p. 56).

Poziția individului din M.4 de la Costișa (Neamț) este una specifică ritualului Iamnaia (Popescu, Băjenaru 2008, 4/3). De ajutor sunt datele C14 din mormântul colectiv (M.2/2004) cercetat în același sit, dar și vasul descoperit (Popescu, Băjenaru 2008, fig. 8/2; 10). Acesta are analogii (mai ales decorul) cu un vas provenind dintr-un mormânt Iamnaia de la Nikolaevka, care are și o datare în aceeași perioadă (Ivanova 2013, fig. 23/7-8). Din același areal semnalăm mormintele plane de la Târpești, dintre care trei prezintă elemente de ritual Iamnaia (Marinescu-Bîlcu 1968; 1981). Gropile mormintelor apar săpate într-o așezare care ar putea fi mai timpurie (Frînculeasa 2020a), legată de un orizont cultural contemporan cu Cernavodă II/-Foltești II, cu date absolute aflate în ultima treime a mileniului al IV-lea, începutul următorului, precum cele de la Bodești-Frumușica (Munteanu 2018) și Vânători-Neamț (Diaconu *et alii* 2021). Un mormânt plan cu ritual Iamnaia ar putea fi și M.2 de la Gârceni (Florescu, Florescu 1959, fig. 4/3).

De la Jijila (Tulcea) provin mai multe morminte, dintre care unele pot fi legate de orizontul înmormântărilor Iamnaia, respectiv M.3, M.5, M.7 și M.8. Atât datele C14-AMS, cât și segmente ale ritualului funerar (depunerea dorsală, membrele superioare aduse spre bazin sau întinse pe lângă corp, membre inferioare strânse, prezența oculului) (Ailincăi *et alii* 2021), sunt elemente specifice mormintelor Iamnaia.

De pe partea cealaltă a Dunării, opusă acestui sit, avem cercetările de la Brăilița (Harțuche 2002), care constituie probabil cel mai important sit funerar preistoric cercetat pe teritoriul României. Din cauza unei publicări confuze, o parte dintre descoperirile de aici sunt dificil de gestionat (Motzoi-Chicideanu 2011, p. 201-202; Schuster 2021). Inițial avem semnalată prezența unor înmormântări tumulare (Dragomir 1959, p. 671), apoi dispare cu totul această informație (Harțuche, Anastasiu 1968; Harțuche 2002). În cadrul tumulului aplatizat (păstrat pe jumătate), care avea circa 30 m diametrul și 1 m înălțimea (Harțuche, Dragomir 1957, p. 139; Dragomir 1959, p. 671), au fost descoperite morminte cu ritual Iamnaia (M.5, M.18) (Dragomir 1959), dar există astfel de complexe și în zona exterioară acestuia, spre Cărămidărie (Harțuche, Anastasiu 1968, p. 19). Avem cel puțin două exemple,

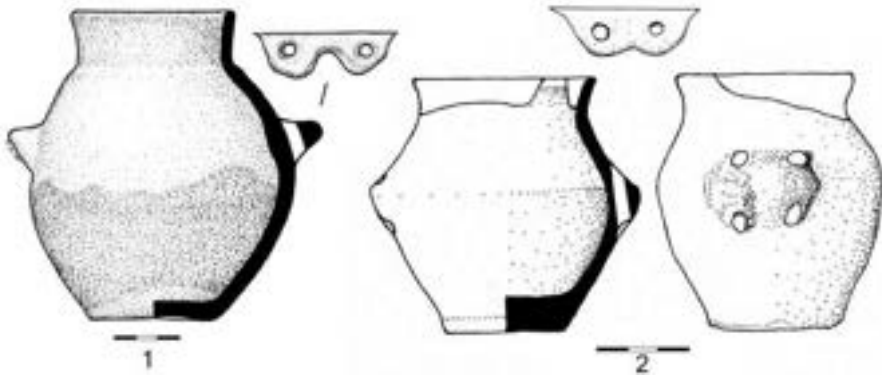
respectiv M.64 și M.259, care prezintă elementele specifice unor înmormântări Iamnaia (Hartuche 2002, p. 65, 103, fig. 75-76)¹⁵.

***

Trebuie menționat că în spațiul extracarpatic sunt relativ numeroase mormintele plane cu indivizi depuși chircit-lateral (câțiva întinși) care ar putea fi incluse în analiză, dar unele ar putea să fie mai timpurii (a doua jumătate a mileniului al IV-lea) (Frînculeasa 2020a) sau mai recente (bronz mijlociu) (Frînculeasa 2020d). În lipsa unor date absolute, a inventarului funerar sau a unor repere stratigrafice, este dificilă încadrarea acestora. Sunt prezente în tot spațiul extracarpatic, cunoscute fiind descoperirile de la Gherăseni, Cireșu, Lișcoteanca, Brăilița, Râmnicelu, Grădiștea, Piscu Crăsani, Stelnica, Drăgănești-Olt, Zimnicea, Târgșoru Vechi, Sarichioi, Brad, Cârliți, Costișa, Bogdănești, Lichitișeni, Oncești, Răcăciuni, Trestiana, Locusteni etc. (Burtănescu 2002; Motzoi-Chicideanu 2011; Băjenaru 2014; Frînculeasa *et alii* 2015a, Pl. 19/2; Ailincăi *et alii* 2021). În cazul mormintelor de la Pietrele și Uivar, avem datări absolute care indică sfârșitul mileniului al IV-lea pentru primul (Hansen 2014, p. 250), respectiv prima jumătate a următorului pentru al doilea (Woidich, Szentmiklósi 2013, p. 236). Se adaugă câte un mormânt de la Șoimești și Târgșoru Vechi, ambele datate în a doua treime a mileniului al III-lea (Frînculeasa *et alii* 2015b; 2020a; Frînculeasa 2021a, p. 60) și două de la Pietrosu aparținând perioadei mijlocii a epocii bronzului (Frînculeasa 2020d). De la Jijila au fost publicate două date, una trecută ușor de jumătatea mileniului al III-lea și alta din perioada mijlocie a epocii bronzului (Ailincăi *et alii* 2021, tab. 2). În prima jumătate a mileniului al III-lea pot fi încadrate și mormintele de la Zimnicea (Motzoi-Chicideanu 2011, p. 285).

Morminte plane cu ritual Iamnaia au fost descoperite și la est de Prut. Amintim descoperiri precum cele de la Taraklia (Dergacev, Sava 2016, p. 361) sau Orlovka (Bruiaiko, Agulnikov 2017). În Serbia și Ungaria, cu excepția unei situații susceptibile/incerte de la Bojt – „*demolished tumulus*” (Dani, Kulcsár 2021, p. 348), nu cunoaștem morminte plane cu ritual Iamnaia și nici înmormântări secundare în tumuli cu indivizi depuși chircit-lateral. În schimb, în Bulgaria, prima jumătate a mileniului al III-lea este una foarte complexă, care merită abordată separat (Frînculeasa 2021a, p. 65-66; Alexandrov 2021).

¹⁵ Menționăm o astfel de înmormântare izolată în Transilvania (vezi comunicarea: Cătălin Bem, Adrian Gligor, József Puskás, Cătălin Borangic, Valerii Kavruk, Paula Mazăre, Radu Coman, Ștefan Vasilache, Raul Trif, Mariana Cebotari, Necropola din epoca bronzului mijlociu de la Sfântu Gheorghe-Arcuș (Hosszú), Sesiunea anuală de comunicări a Muzeului Național al Carpaților Răsăriteni, 09.12.2020).

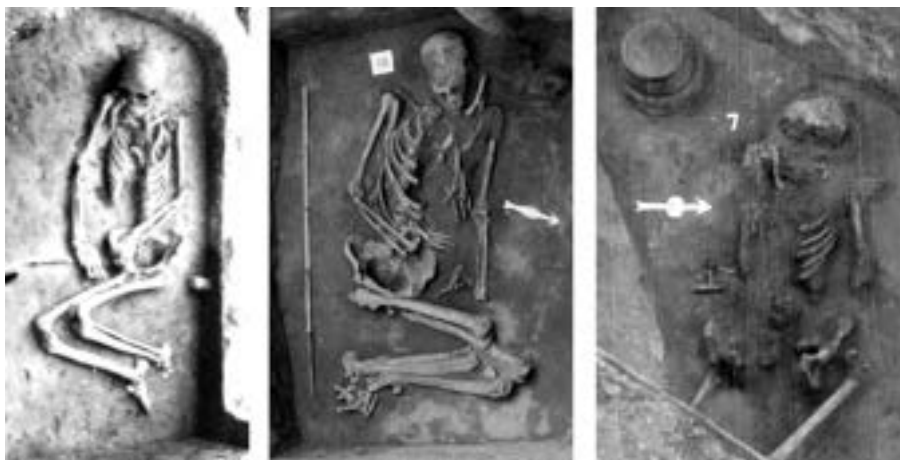

Fig. 5. Vase descoperite la Taraklia (după Dergacev, Sava 2016) (1) și Lipia (2)
Fig. 5. Pots discovered in Taraklia (after Dergacev, Sava 2016) (1) and Lipia (2)

***

Dacă din punct de vedere tipologic, vasul („borcan”) de la Lipia este unul relativ comun, descoperiri asemănătoare provin din tumulii cercetați la Mircea Vodă, Baldovinești, Șerbănești Vechi, Bolotești, Murighiol, Medgidia etc. (Harțuche, Anastasiu 1968, p. 56; Harțuche 1979, fig. 9/7; Buzdugan *et alii* 1987, fig. 7/4; Vasiliu 2002, fig. 42/3; Brudiu 2003, fig. 33/5; Irimia 2003, fig. 1/1). Vase asemănătoare apar inclusiv în morminte plane, cum sunt cele de la Aldești (Burtănescu 2002, Pl. XXIV/5) sau Brăilița (Harțuche 2002). Cele două tortițe atașate de vas în zona diametrului maxim, care au câte două perforații verticale (pentru suspendat), dar și o formă specifică (Fig. 5/2), reprezintă un element util unei abordări privind corologia, analogiile și cronologia. Un vas cu un profil și tortițe asemănătoare provine dintr-un mormânt secundar cercetat în T.1/M.13/Taraklia I (Fig. 5/1). Un vas „amforoidal” ceva mai înalt ($H = 145$ mm) decât cel de la Lipia ($H = 83$ mm) a fost descoperit în colțul de vest al gropii (Dergacev, Sava 2016, p. 344-345, fig. 9). Torți cu aceleași caracteristici sunt bine cunoscute în cazul ceramicii (inclusiv șnurate) din mormintele Iamnaia cercetate în zona Bugeacului (Ivanova 2013; Dergacev 2021). Amintim și Independența/Murighiol, unde există vase șnurate care au torți prevăzute cu două perforații (Vasiliu 2002, fig. 43/1, 3), în M.5 și M.8 (Simion 1991, Pl. V/c, d). Forma vasului de la Lipia este una relativ comună în mediul Iamnaia din zona Bugeacului (Dergacev 1994, fig. 3A; 2021, fig. 19; Ivanova 2013).

Zona din apropierea sitului de la Lipia este cunoscută pentru cercetarea unor complexe funerare contemporane (Fig. 6). Amintim descoperirile de la Gherăseni, Sudiți, Smeeni, Ulmeni și Bălteni (Frînculeasa *et alii* 2017a, p. 40-48; Garvăn *et*

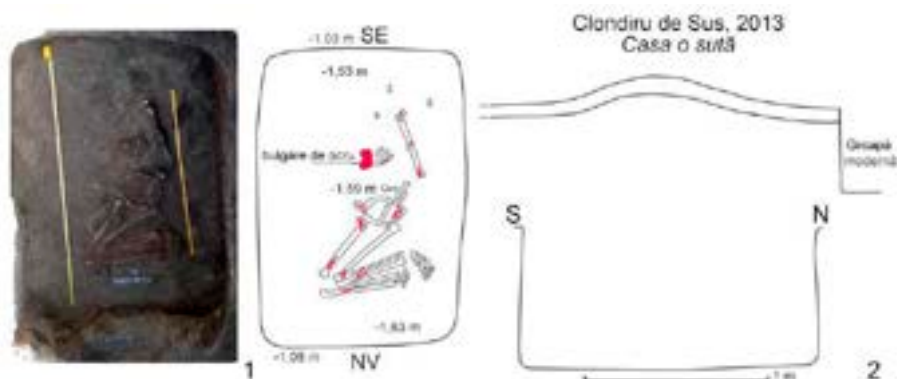
Fig. 6. Morminte cu ritual Iamnaia descoperite la Gherăseni, Smeeni și Sudiți (de la stânga la dreapta) (după Diaconu 1977; Simache, Teodorescu 1962; Frînculeasa *et alii* 2017a)

Fig. 6. Graves displaying the Yamnaya ritual discovered in Gherăseni, Smeeni, and Sudiți (from left to right) (after Diaconu 1977; Simache, Teodorescu 1962; Frînculeasa *et alii* 2017a)

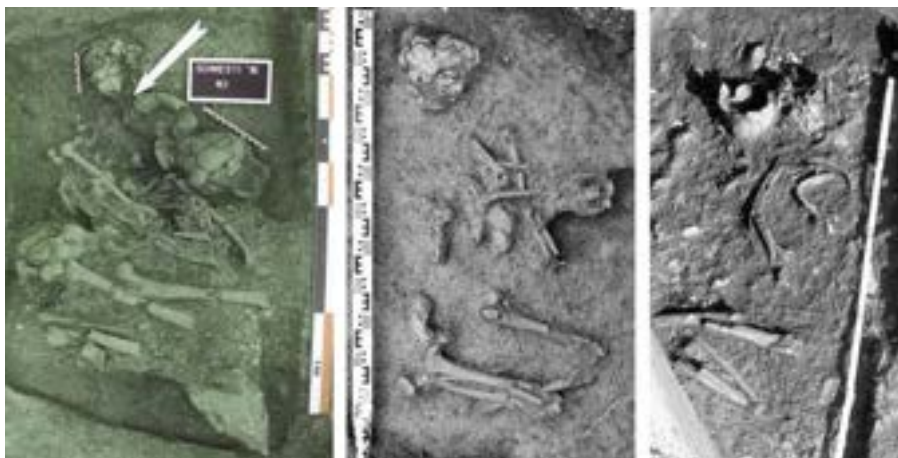
alii 2018; Frînculeasa 2021a, p. 53/nota 75), iar mai spre est, cele de la Lișcoteanca, Brăilița, Baldovinești, Râmnicelu și Horia etc. (Hartușche 1973; 1987; Hartușche 2002; Motzoi-Chicideanu 2011). Pentru Smeeni există publicate 10 date absolute (Frînculeasa 2021b, tabel 1), dintre care unele sunt contemporane cu mormântul de la Lipia datat la 4083 ± 30 BP (2856-2495 cal BC, sigma 2, 95,4% probabilitate). Data de la Lipia pare să asigure contactul/tranziția dintre etapele a II-a și a III-a din tumulul de la Smeeni, cu morminte Iamnaia, respectiv Catacombnaia (Frînculeasa 2021b, tabel 1). De altfel, spre jumătatea mileniului este o perioadă în care înmormântările Iamnaia coexistă cu cele Catacombnaia, așa cum arată o serie de date absolute, la care se adaugă elemente de ritual, tipul de groapă sau inventarul, un exemplu fiind M.7 de la Sudiți-Crucea lui Ștefan (Frînculeasa *et alii* 2017a, p. 46-48, 150).

Menționăm aici și un mormânt descoperit în anul 2013 în localitatea Clondiru de Sus (Buzău), aflată la contactul dintre câmpie și zona deluroasă, la aproximativ 12 km vest – sud-vest de Lipia. O serie de elemente/caracteristici ale ritualului sunt comune cu cele Iamnaia. Groapă era rectangulară cu colțurile rotunjite (1,60 × 1,18 m), adâncă de peste 0,80 m. Individul era depus dorsal, cu membrele inferioare îndoite, cele superioare pe lângă corp, depuse pe bazin. Pe oase (brațe, bazin și membre inferioare) au fost observate urme de ocră, inclusiv prezența unor bulgărași (Fig. 7/1). Deasupra gropii se profila o mică movilă din pământ (Fig. 7/2).

Fig. 7. Mormântul descoperit la Clondiru de Sus (Buzău)
Fig. 7. The grave discovered in Clondiru de Sus (Buzău)

Fig. 8. Morminte plane descoperite la Șoimești (1) și Târgșoru Vechi (2-3)
 (după Frînculeasa *et alii* 2020a; 2015a; 2015b)
Fig. 8. Flat graves discovered in Șoimești (1) and Târgșoru Vechi (2-3)
 (after Frînculeasa *et alii* 2020a; 2015a; 2015b)

Mai la vest (peste 20 km) de Șoimești a fost descoperit un mormânt plan al cărui inventar creează o punte spre Transilvania (**Fig. 8/1**). Prezența unui inel de buclă din argint păstrează și relația cu spațiul stepic aflat la sud de Dealul Merez (Frînculeasa *et alii* 2020a). Odată cu mormântul de la Târgșoru Vechi (**Fig. 8/2**) (Frînculeasa *et alii* 2015b), a cărui nouă datare de 3980 ± 25 BP = 2574–2459 cal BC/95,4% probabilitate (Frînculeasa 2021a, p. 60), suntem deja în plin mediu

cultural Glina (Băjenaru 1998). Mormintele lamnaia târzii persistă, inclusiv în Oltenia, așa cum arată vasele prezente în inventarul tumulilor de la Verbița (Berciu, Roman 1984), urmate de cele Catacombnaia (deocamdată identificate numai în zona de nord-est a Munteniei și în Moldova) (Frînculeasa *et alii* 2017a; 2021b).

Concluzii

Impactul nou-veniților asupra structurii societăților locale este mai degrabă privit ca unul distructiv/negativ (Frînculeasa 2021a, p. 67). În dezbaterile occidentale se consideră că apariția și evoluția *comunităților stepice* în Europa (Iamnaia, Corded Ware, Bell Beaker) au redefinit paradigma culturală locală, dar și fondul biolingvistic anterior (Heyd 2011; Heyd 2017; Heyd 2021; Kristiansen *et alii* 2017; Furholt 2018, 2019). În discursul arheologiei românești (și nu numai), culturile arheologice locale și „mormintele cu ocră” au fost/sunt încă două segmente abordate separat, atât metodologic, cât și conceptual. Evident, o astfel de segregare este una care limitează înțelegerea acestei perioade.

Noile cercetări, accesul la date de cronologie absolută, dar și reinterpretarea unor descoperiri mai vechi, arată că „umplerea” spațiului dominat de fenomenul lamnaia, aflat între evoluția culturilor Cernavodă II (aprox. 3300-2950/2900) și Glina (aprox. 2650-2400), pare un demers accesibil (Frînculeasa 2021a). Apoi, spre jumătatea mileniului, cultura Glina se conturează foarte bine în Muntenia (mai puțin zona de nord-est ocupată probabil de comunitățile lamnaia târzii, urmate de cele Catacombnaia) și Oltenia (Băjenaru 1998; Băjenaru 2014). Putem astfel avea acces la o dinamică culturală care acoperă un mileniu (3300-2300 BC), până în pragul a ceea ce a fost definită ca fiind perioada mijlocie a epocii bronzului¹⁶.

Datorită unei relative coerențe a cercetării tumulilor preistorici din ultimii ani, avem acces la un „pachet” consistent de informații legat de fenomenul funerar lamnaia la Dunărea de Jos (Frînculeasa *et alii* 2015a; Frînculeasa *et alii* 2017a; Frînculeasa *et alii* 2019; Frînculeasa 2021b; Ailincăi *et alii* 2014; Ailincăi *et alii* 2016; Ailincăi *et alii* 2021; Preda-Bălănică *et alii* 2020; Gogâltan 2021; Enea *et alii* 2021). Prin raportare la tumuli, cercetarea unor așezări contemporane apare o activitate ceva mai discretă în peisajul cercetării arheologice recente. Odată cu echilibrarea acestor două segmente, am putea avea perspectiva unor noi abordări și înțelegeri ale acestei perioade, a relației dintre lumea locală și cei nou-veniți (Frînculeasa 2021a).

Dacă impactul imediat al nou-veniților este unul documentat arheologic, rămâne relativ evazivă moștenirea lăsată. Este posibil ca restructurarea societăților

¹⁶ Exceptând câteva descoperiri (Burtănescu 2002), dinamica culturală în zona est-carpatică rămâne încă una nu foarte clar definită pentru acest interval cronologic. În Transilvania coexistența lamnaia cu mediul cultural local a generat o evoluție specifică acestui spațiu, inclusiv o anumită dinamică a cercetării (Ciugudeanu 2021; Gogâltan 2021).

locale, așa cum le cunoaștem în epoca bronzului, să fie elementul cel mai vizibil. Noile investigații științifice (izotopice, ADN, C14-AMS etc.), dar și reinterpretarea unor descoperiri mai vechi, corelarea cu evoluțiile de la sudul Dunării, dar și în spațiul intracarpatic, vor genera/documenta noi perspective asupra cunoașterii acestei perioade.

Bibliografie

- Ailincăi et alii 2014:** S. C. Ailincăi, F. Mihail, L. Carozza, M. Constantinescu, A. Soficaru, C. Micu, *Une découverte funéraire du début de l'Age de Bronze en Dobroudja (Sud-est de Roumanie). Le tumulus de Rahman (com. Casimcea, dep. Tulcea)*, Prilozi. Instituta za arheologiju u Zagrebu 31, 2014, p. 135-149.
- Ailincăi et alii 2016:** S. Ailincăi, M. Florian, M. Constantinescu, L. Carozza, C. Micu, A. Burens, *Découverte d'un tumulus de l'âge du bronze à Rahman sur la commune de Casimcea (départ. Tulcea)*, Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie 67, 1-2, 2016, p. 29-52.
- Ailincăi et alii 2021:** S. Ailincăi, M. Constantinescu, A. Dima, G. Sava, F. Mihail, C. Micu, M. Mocanu, A. D. Stănică, *Bronze Age graves at Jijila (Southeastern Romania)*, in: V. Heyd, G. Kulcsár and B. Preda-Bălănică (Eds.), *Yamnaya Interactions. Proceedings of the International Workshop held in Helsinki, 25-26th April 2019*, Archaeolingua, Budapest, 2021, p. 207-242.
- Alexandrov 2021:** St. Alexandrov, *Fourth/third millenium BC barrow graves in North-East Bulgaria (120 years of investigations)*, in: V. Heyd, G. Kulcsár and B. Preda-Bălănică (Eds.), *Yamnaya Interactions. Proceedings of the International Workshop held in Helsinki, 25-26th April 2019*, Archaeolingua, Budapest, 2021, p. 271-314.
- Antoniou, Roșca-Gramatopol 1966:** S. Antoniu, M. E. Roșca-Gramatopol, *Studiul antropologic al scheletelor din complexul mormintelor cu ocră de la Valea Lupului*, Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași XII, 1, 1966, p. 49-60.
- Băjenaru 1998:** R. Băjenaru, *Discuții privind cronologia absolută a culturii Glina*, Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie 49, 1, 1998, p. 3-22.
- Băjenaru 2014:** R. Băjenaru, *Sfârșitul bronzului timpuriu în regiunea dintre Carpați și Dunăre*, Cluj-Napoca, Ed. Argonaut, 2014.
- Berciu, Morintz 1953:** D. Berciu, S. Morintz, *Baia*, p. 123-129, in: E. Condurachi, D. Berciu, V. Canarache, Gh. Cantacuzino, M. Daie, S. Dumitriu, G. Florescu, N. Hampartumian, D. Teodorescu, S. Morintz, D. Pippidi, D. Popescu, V. Popescu, C. Preda, L. Sahaghian, I. Stoian, El. Stoianovici, R. Vincez, *Șantierul Histria*, Studii și Cercetări de Istorie Veche IV, 1-2, 1953, p. 90-152.
- Berciu, Roman 1984:** D. Berciu, P. Roman, *Mormintele tumulare de la Verbița (jud. Dolj)*, Thracodacia V, 1-2, 1984, p. 15-21.
- Brudiu 2003:** M. Brudiu, *Lumea de sub tumulii din sudul Moldovei. De la indo-europeni la turanicii târziu-mărturii arheologice*, București, Ed. Printech, 2003.
- Bruiaiko, Agulnikov 2017:** I. Bruiaiko, S. Agulnikov, *Pogrebeniya epokhi rannego – srednego bronzovogo veka na territorii predmestya gorodishcha Kartal*, Revista Arheologică, serie nouă XIII, 1-2, 2017, p. 86-103 // И. Бруяко, С. Агульников, *Погребения эпохи раннего – среднего бронзового века на территории предместья городища Картал*, Revista Arheologică, serie nouă XIII, 1-2, 2017, c. 86-103
- Burtănescu 2002:** F. Burtănescu, *Epoca timpurie a bronzului între Carpați și Prut cu unele contribuții la problemele epocii bronzului în Moldova*, Bibliotheca Thracologica XXXVII, București, 2002.

- Buzdugan 1981:** C. Buzdugan, *Cercetările arheologice de la Giurcani, jud. Vaslui*, Cercetări Arheologice IV, 1981, p. 7-19.
- Buzdugan et alii 1987:** C. Buzdugan, V. Bobi, N. Cernea, *Cercetările arheologice din tumulul 2 de la Bolotești-Vrancea*, Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie 38, 3, 1987, p. 224-232.
- Ciugudeanu 2021:** H. Ciugudeanu, *Epoca bronzului în Transilvania: o privire de ansamblu*, Apulum, series Archaeologica et Anthropologica LVIII, 2021, p. 55-97.
- Comșa 1985:** E. Comșa, *Morminte cu ocră din movila II - 1950 de la Glăvăneștii Vechi*, Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie 36, 4, 1985, p. 338-345.
- Comșa 1987:** E. Comșa, *Mormintele cu ocră din movila I de la Glăvăneștii Vechi*, Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie 34, 4, 1987, p. 367-387.
- Comșa 1989:** E. Comșa, *Mormintele cu ocră din movila II-1943 de la Ploiești-Triaș*, Thraco-Dacica 10/1-2, 1989, p. 181-188.
- Comșa 1995:** E. Comșa, *Mormintele preistorice descoperite între intervalele dintre movilele funerare de la Glăvăneștii Vechi*, Memoria Antiquitatis 20, 1995, p. 71-77.
- Dani, Kulcsár 2021:** J. Dani, G. Kulcsár, *Yamnaya interaction in the Carpathian Basin*, in: V. Heyd, G. Kulcsár and B. Preda-Bălănică (Eds.), *Yamnaya Interactions. Proceedings of the International Workshop held in Helsinki, 25-26th April 2019*, Archaeolingua, Budapest, 2021, p. 329-359.
- Dergacev 1994:** V. Dergacev, *Epoca bronzului. Perioada timpurie*, Thraco-Dacica 15, 1-2, 1994, p. 121-140.
- Dergacev 2021:** V. Dergacev, *Budzhakskaya „kultura” skvoz prizmu kartograficheskogo metoda*, Materialy po arkheologii i istorii antichnogo i srednevekovogo Prichernomor'ya 13, 2004, p. 99-144 // B. A. Дергачев, *Буджакская «культура» сквозь призму картографического метода*, Материалы по археологии и истории античного и средневекового Причерноморья 13, 2021, c. 99-144.
- Dergacev, Sava 2016:** V. Dergacev, E. Sava, *Issledovaniya kurganov vozle poselka Tarakliya v 1979 godu*, in: S. Țerna, B. Govedarica (Eds.), *Interactions, Changes and Meanings, Essays in honour of Igor Manzura on the occasion of his 60th birthday*, Kishinev, 2016, p. 335-365 // B. A. Дергачев, E. H. Сава, *Исследования курганов возле поселка Тараклия в 1979 году*, в: S. Țerna, B. Govedarica (red.), *Interactions, Changes and Meanings, Essays in honour of Igor Manzura on the occasion of his 60th birthday*, Kishinev, 2016, c. 335-365.
- Diaconu 1977:** Gh. Diaconu, *Așezarea și necropola de la Gherăseni-Buzău (Noi dovezi despre continuitatea populației autohtone de la Dunărea de Jos)*, Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie 28, 3, 1977, p. 431-457.
- Diaconu et alii 2021:** V. Diaconu, O. Gâza, D. Păceșilă, *A Recent Contribution to The Absolute Chronology on the Early Bronze Age in Eastern Romania*, Pontica LIV, 2021, p. 181-191.
- Dinu 1959:** M. Dinu, *Șantierul arheologic de la Valea Lupului*, Materiale și Cercetări Arheologice V, 1959, p. 247-256.
- Dragomir 1959:** I. T. Dragomir, *Necropola tumulară de la Brăilița*, Materiale și Cercetări Arheologice V, 1959, p. 671-694.
- Dragomir 1962:** I. T. Dragomir, *Săpăturile arheologice întreprinse la Bălteni (r. Făurei, reg. Galați)*, Materiale și Cercetări Arheologice III, 1962, p. 11-23.
- Dumitrescu 1980:** V. Dumitrescu, *The Neolithic Settlement at Rast (South-West Oltenia, Romania)*, BAR International Series 72, 1980.
- Enea et alii 2021:** S. Enea, D. Boghian, S. Popovici, F. Tencariu, A. Asăndulesei, C. Brașoveanu, I. Ciobanu, A. Simalcsik, *Considerații preliminare referitoare la cercetarea tumulului T1/2021 de la Crucea (com. Lungani, jud. Iași, România)*, Arhevest IX₂, *In Honorem Valeriu Sirbu*, Interdisciplinaritate în Arheologie și Istorie, 2021, p. 579-607.

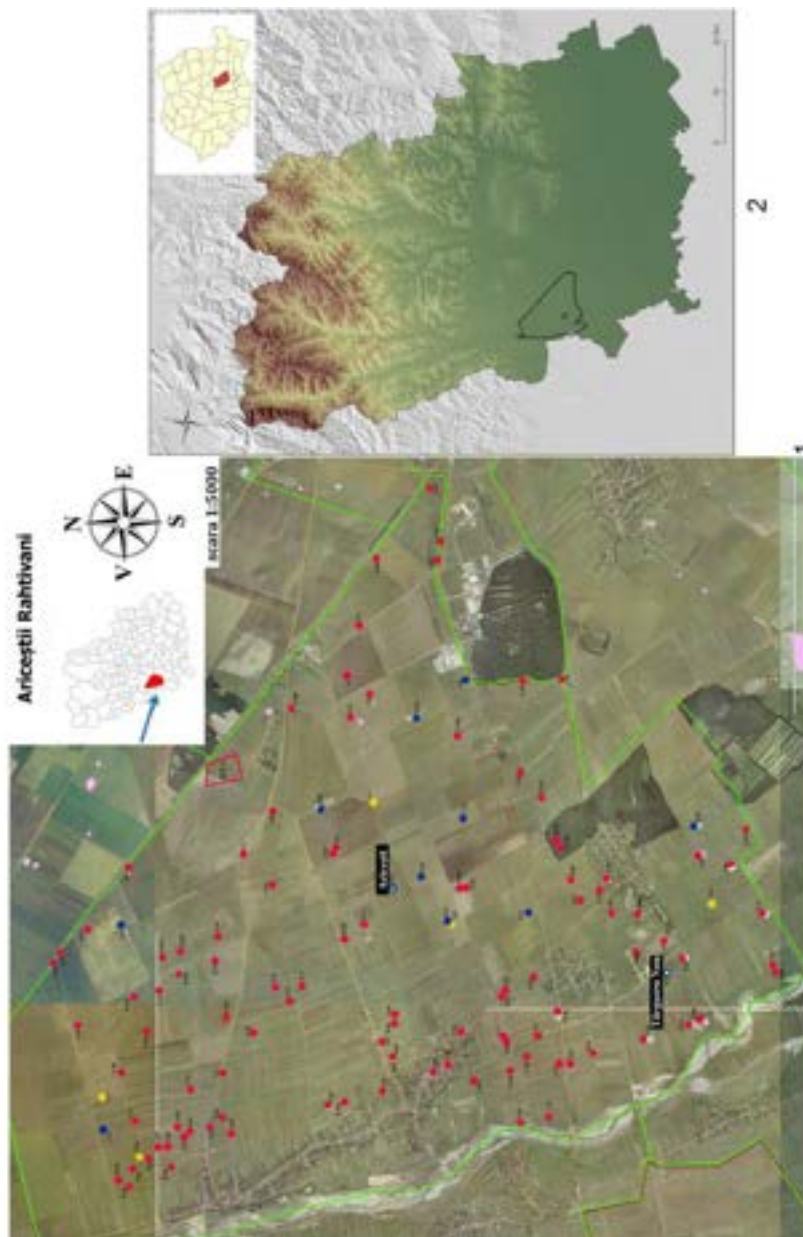
- Florescu, Florescu 1959:** A. Florescu, M. Florescu, *Sondaajul de la Gârceeni (r. Negrești, reg. Iași)*, Materiale și Cercetări Arheologice VI, 1959, p. 221-229.
- Frînculeasa 2019:** A. Frînculeasa, *The Children of the Steppe: descendance as a key to Yamnaya success*, Studii de Preistorie 16, 2019, p. 129-168.
- Frînculeasa 2020a:** A. Frînculeasa, *Cultura Cernavoda II la Dunărea Inferioară. Relevanța cronologiei și a înmormântărilor tumulare*, Studii de Preistorie 17, 2020, p. 135-193.
- Frînculeasa 2020b:** A. Frînculeasa, *Earthen burial mounds and the Coțofeni culture south of the Carpathians. Archaeological research in Ariceștii-Rahtivani-Movila pe Râzoare*, Ziridava. Studia Archaeologica 34, 2020, p. 35-90.
- Frînculeasa 2020c:** A. Frînculeasa, *Endangered monuments: in rescue of the mutilated and anonymous burial mounds of the steppe*, Revista de Arheologie, Antropologie și Studii Interdisciplinare 2, 2020, p. 41-79.
- Frînculeasa 2020d:** A. Frînculeasa, *Contributions regarding the Middle Bronze Age period in northern Muntenia*, în: S. Matei (ed.), *Bronze and Iron Ages in Eurasia: Rituals and Grave Goods as Possible Markers of the Social Identity of the Dead*, Buzău County Museum, 17th-20th of October 2019, Mousaios. Buletinul Științific al Muzeului Județean Buzău XXIII, 2020, p. 127-144.
- Frînculeasa 2021a:** A. Frînculeasa, *The Yamnaya mounds and the local cultural traditions of the first half of the 3rd millennium in Muntenia. The archaeological excavations of Moara Vlăsiei (Ilfov County)*, Ziridava. Studia Archaeologica 35, 2021, p. 49-105.
- Frînculeasa 2021b:** A. Frînculeasa, *Burials mounds in the Lower Danube region – from the international to the local and the other way round*, in: V. Heyd, G. Kulcsár and Bianca Preda-Bălănică (Eds.), *Yamnaya Interactions. Proceedings of the International Workshop held in Helsinki, 25-26th April 2019*, Archaeolingua, Budapest, 2021, p. 173-205.
- Frînculeasa et alii 2013:** A. Frînculeasa, B. Preda, O. Negrea, A.-D. Soficaru, *Bronze Age tumulary graves recently investigated in Northern Wallachia*, Dacia N.S. LVII, 2013, p. 23-63.
- Frînculeasa et alii 2014:** A. Frînculeasa, B. Preda, T. Nica, A.-D. Soficaru, *Un nou tumul preistoric cercetat la Ariceștii-Rahtivani (jud. Prahova)*, Studii de Preistorie 11, 2014, p. 189-227.
- Frînculeasa et alii 2015a:** A. Frînculeasa, B. Preda, V. Heyd, *Pit-Graves, Yamnaya and Kurgans along the Lower Danube: Disentangling 4th and 3rd Millennium BC Burial Customs, Equipment and Chronology*, Praehistorische Zeitschrift 90, 2015, p. 45-113.
- Frînculeasa et alii 2015b:** A. Frînculeasa, A.-D. Soficaru, A. Măgureanu, B. Preda, B. Ciupercă, D. Garvăn, A. Anton, C. Constantinescu, *Un complex funerar preistoric descoperit la Târșoru Vechi (jud. Prahova)*, Buletinul Muzeului Județean Teleorman, Seria Arheologie 7, 2015, p. 133-156.
- Frînculeasa et alii 2017a:** A. Frînculeasa, A. Simalcsik, B. Preda, D. Garvăn, *Smeeni-Movila Mare: monografia unui sit arheologic regăsit*, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2017.
- Frînculeasa et alii 2017b:** A. Frînculeasa, B. Preda, O. Negrea, C. Dumitrescu, D. Garvăn, R. Munteanu, A.-D. Soficaru, *Raport de cercetare arheologică preventivă la Târșoru Vechi (jud. Prahova), punctul Movila de la Pădure*, Anuarul Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova, Serie Nouă VIII (16), 2017, p. 9-58.
- Frînculeasa et alii 2018:** A. Frînculeasa, B. Preda, A. Simalcsik, O. Negrea, *Peisaje și contexte actuale: un tumul de pământ cercetat în localitatea Coada Izvorului (jud. Prahova)*, Materiale și Cercetări Arheologice (serie nouă), XIV, 2018, p. 77-99.
- Frînculeasa et alii 2019:** A. Frînculeasa, B. Preda-Bălănică, A. Simalcsik, O. Negrea, B. Constantinescu, D. Cristea-Stan, *Morminte Iamnaia într-un tumul redescoperit și salvat în localitatea Blejoi (jud. Prahova)*, Buletinul Muzeului Județean Teleorman, Seria Arheologie 11, 2019, p. 35-78.

- Frînculeasa et alii 2020a:** A. Frînculeasa, D. Garvăn, M. Mărgărit, A. Bălășescu, I. Lazăr, M. N. Frînculeasa, D.-A. Soficar, M. Molnár, M. Georgescu, *Between worlds and elites at the beginning of Early Bronze Age at the Lower Danube: an pluridisciplinary approach to personal ornaments*, *Archaeological and Anthropological Sciences* 12, 9, 213, 2020. <http://doi.org/10.1007/s12520-020-01177-0>
- Frînculeasa et alii 2020b:** A. Frînculeasa, R. Munteanu, D. Garvăn, C. Dinu, O. Negrea, B. Preda-Bălănică, L. Grigoraș, A. Simalcsik, L. Băjenaru, D. Cristea-Stan, F. Constantin, M. Petroneac, M. Focșăneanu, T. B. Sava, A. Dima, G. Sava, M. Ilie, *Turanici la Dunărea Inferioară – complexe cercetate recent în nordul Munteniei*, *Materiale și Cercetări Arheologice*, S.N. XVI, 2020, p. 199-228.
- Frînculeasa et alii 2020c:** A. Frînculeasa, V. Heyd, B. Preda-Bălănică, W. Perttola, C. Dumitrescu, O. Negrea, M. Trautmann, T. Kuljukka, T. Niemelä, Al. Suvorov, T. C. Zeng, M. Brami, *Boldești, com. Boldești-Grădiștea, jud. Prahova. Punct: Movila Crăciuneasa*, *Cronica Cercetărilor Arheologice din România*. Campania 2019, 2020, p. 452-457.
- Frînculeasa et alii 2021:** A. Frînculeasa, O. Negrea, C. Discă, A. Simalcsik, *Tumulul II de la Strejnicu (jud. Prahova) – o prezentare arheologică și bio-antropologică*, *Revista de Arheologie, Antropologie și Studii Interdisciplinare* 3, 2021, p. 67-104.
- Frînculeasa et alii 2022:** A. Frînculeasa, B. Preda-Bălănică, O. Negrea, D. Garvăn, A.-D. Soficar, D. Cristea-Stan, F. Constantin, M. Petroneac, M. Focșăneanu, *Expressions of power - flanged axes in burial contexts north of the Lower Danube* (mss).
- Furholt 2018:** M. Furholt, *Massive migrations? The impact of recent aDNA studies on our view of third millennium Europe*, *European Journal of Archaeology* 21, 2, 2018, 159-191.
- Furholt 2019:** M. Furholt, *Re-integrating Archaeology: A Contribution to aDNA Studies and the Migration Discourse on the 3rd Millennium BC in Europe*, *Proceedings of the Prehistoric Society*, 2019, p. 1-15. <https://doi.org/10.1017/ppr.2019.4>
- Garvăn 2021:** D. Garvăn, *Valea Călmățuiului în neo-eneolitic*, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2021.
- Garvăn et alii 2018:** D. Garvăn, A. Simalcsik, A. Frînculeasa, *Complexe preistorice cercetate la Gherăseni - Grindul Cremenea (jud. Buzău) la mijlocul secolului al XX-lea*, *Buletinul Muzeului Județean Teleorman* 10, 2018, p. 279-301.
- Garvăn et alii 2019:** D. Garvăn, R. Munteanu, C. Dinu, A. Frînculeasa, V. Dumitrașcu, *Lipia, com. Merei, jud. Buzău. Punct: Movila Drumul Oilor*, *Cronica Cercetărilor din România*, Campania 2018, a LIII-a sesiune națională de rapoarte arheologice, 25-27 noiembrie 2019, 2019, p. 325-327.
- Garvăn et alii 2020:** D. Garvăn, A. Asăndulesei, F. Tencariu, R. Munteanu, A. Frînculeasa, *Lipia, com. Merei, jud. Buzău. Punct: Movila Drumul Oilor*, *Cronica Cercetărilor din România*, Campania 2019, a LIV-a sesiune națională de rapoarte arheologice, 25-27 noiembrie 2020, 2020, p. 530-531.
- Gogăltan 2021:** F. Gogăltan, *Transilvania. Within or outside of the Yamnaya world?*, in: V. Heyd, G. Kulcsár and Bianca Preda-Bălănică (Eds.), *Yamnaya Interactions. Proceedings of the International Workshop held in Helsinki, 25-26th April 2019*, *Archaeolingua*, Budapest, 2021, p. 243-270.
- Hansen 2014:** S. Hansen, *The 4th Millennium: A Watershed in European Prehistory*, in: B. Horejs, M. Mehofer (Eds.), *Western Anatolia before Troy Proto-Urbanisation in the 4th Millennium BC?*, *Proceedings of the International Symposium held at the Kunsthistorisches Museum Wien*, Vienna, Austria, 21-24 November 2012, *Oriental and European Archaeology* 1, Vienna, 2014, p. 243-259.
- Harțuche 1973:** N. Harțuche, *Contribuții la cunoașterea epocii bronzului în jud. Brăila*, *Studii și Cercetări de Istorie Veche* 24, 1, 1973, p. 15-25.
- Harțuche 1979:** N. Harțuche, *Probleme privind bronzul timpuriu și mijlociu în nord-estul Munteniei, sud-estul Moldovei și Dobrogea*, *Danubius VIII-IX*, 1979, p. 61-92.

- Harțuche 1987:** N. Harțuche, *Cercetările arheologice de la Lișcoteanca, I, Așezarea 'Movila Olarului' (1970-1976)*, Istros V, 1987, p. 7-90.
- Harțuche 2002:** N. Harțuche, *Complexul arheologic Brăilița*, Bibliotheca Thracologica XXXV, 2002, București.
- Harțuche, Anastasiu 1968:** N. Harțuche, F. Anastasiu, *Brăilița. Așezări și cimitire omenești datând din epoca neolitică până în pragul orânduirii feudale*, Muzeul Brăilei, 1968.
- Harțuche, Dragomir 1957:** N. Harțuche, I. T. Dragomir, *Săpăturile arheologice de la Brăilița*, Materiale și Cercetări Arheologice III, 1957, p. 129-147.
- Heyd 2011:** V. Heyd, *Yamnaya groups and tumuli west of the Black Sea*, in: E. Borgna, S. Müller Celka (Hrsg.), *Ancestral Landscapes*, Travaux de la Maison de l'Orient et de la Méditerranée 58, Lyon, 2011, p. 536-555.
- Heyd 2017:** V. Heyd, *Kossinma's smile*, *Antiquity* 91, 2017, p. 348-359.
- Heyd 2021:** V. Heyd, *Yamnaya, Corded Wares, Bell Beakers on the move*, in: V. Heyd, G. Kulcsár and Bianca Preda-Bălănică (Eds.), *Yamnaya Interactions. Proceedings of the International Workshop held in Helsinki, 25-26th April 2019*, *Archaeolingua*, Budapest, 2021, p. 383-414.
- Irimia 2003:** M. Irimia, *Observații privind stadiul cercetării bronzului timpuriu în Dobrogea*, *Pontica* 35-36, 2003 (2002-2003), p. 33-51.
- Ivanova 2013:** S. Ivanova, *Connections between the Budzhak culture and Central European groups of the Corded Ware culture*, in: A. Koško, V. Klochko (Eds.), *The Ingul-Donets Early Bronze Civilization as Springboard for Transmission of Pontic Cultural Patterns to the Baltic Drainage Basin 3200-1750 BC*, Poznań, *Baltic-Pontic Studies* 18, 2013, p. 86-120.
- Kristiansen et alii 2017:** K. Kristiansen, M. E. Allentoft, R. Iversen, G. Kroonen, L. Pospieszny, T. D. Price, K.-G. Sjögren, M. Sikora, S. Rasmussen, N. N. Johannsen, E. Willerslev, *Re-theorizing mobility and the formation of culture and language among the Corded Ware Cultures in Europe*, *Antiquity* 91, 2017, p. 334-347.
- Marinescu-Bîlcu 1964:** S. Marinescu-Bîlcu, *Unele probleme ale perioadei de tranziție de la neolitic la epoca bronzului din Moldova în lumina a trei morminte plane de inhumare de la Tîrpești*, *Studii și Cercetări de Istorie Veche* 15, 2, 1964, p. 241-250.
- Marinescu-Bîlcu 1981:** S. Marinescu-Bîlcu, *Tîrpești. From Prehistory to History in Eastern Romania*, BAR, Oxford, 1981.
- Merlan et alii 1999:** V. Merlan, F. Burtănescu, Al. Comșa, *Un mormânt Jamnaja cu lespede din piatră la Chersăcosu (com. Duda-Epureni, jud. Vaslui)*, *Arheologia Moldovei* XXII, 1999, p. 209-214.
- Morintz, Ionescu 1968:** S. Morintz, B. Ionescu, *Cercetări arheologice în împrejurimile orașului Oltenița (1958-1967)*, *Studii și Cercetări de Istorie Veche* 19, 1, 1968, p. 95-28.
- Motzoi-Chicideanu 2011:** I. Motzoi-Chicideanu, *Obiceiuri funerare în epoca bronzului la Dunărea mijlocie și inferioară, vol. I, II*, Editura Academiei Române, București, 2011.
- Motzoi-Chicideanu, Olteanu 2000:** I. Motzoi-Chicideanu, Gh. Olteanu, *Un mormânt din cistă din piatră descoperit la Văleni-Dâmbovița*, *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie* 51, 1-2, 2000, p. 3-70.
- Munteanu 2018:** R. Munteanu, *Începutul bronzului timpuriu în estul României: observații privind valoarea cronologică a orizonturilor ceramice, în baza descoperirilor de la Bodești-Cetățuia Frumușica*, *Mousaios* XXII, 2018, p. 141-172.
- Munteanu et alii 2022:** R. Munteanu, D. Garvăn, C. Dinu, L. Grigoraș, A. Frînculeasa, A. Simalcsik, A. D. Barbu, *Lipia, com. Merei, jud. Buzău. Punct: Movila Drumul Oilor*, *Cronica Cercetărilor din România*, campania 2021, 2022, (sub tipar).
- Nestor et alii 1952:** I. Nestor, A. Nițu, A. Brăteanu, *Valea Jijiei II. Sondajile de la Larga Jijiei, com. Movileni, raion Iași, reg. Iași*, *Studii și Cercetări de Istorie Veche* 3, 1952, p. 47-56.

- Paveleț 2007:** E. Paveleț, *Cercetări arheologice preventive întreprinse în tumulul situat pe raza comunei Blejoi, jud. Prahova*, Mousaios 12, 2007, p. 107-122.
- Pippidi, Berciu 1965:** D. Pippidi, D. Berciu, *Geții și grecii la Dunărea de Jos din cele mai vechi timpuri până la cucerirea romană*, Ed. Academiei, București, 1965.
- Popescu, Băjenaru 2008:** A. D. Popescu, R. Băjenaru, *Mormântul colectiv din perioada timpurie a epocii bronzului de la Costișa (jud. Neamț)*, Acta Moldaviae Meridionalis 28-29, 2008, p. 63-80.
- Preda-Bălănică et alii 2020:** B. Preda-Bălănică, A. Frînculeasa, V. Heyd, *The Yamnaya Impact North of the Lower Danube: A Tale of Newcomers and Locals*, Bulletin de la Société préhistorique française 117, 1, 2020, p. 85-101.
- Rența 2016:** E. Rența, *Cercetările arheologice de salvare de la Ciulnița, județul Ialomița (1994-1997)*, Muzeul Județean Ialomița, Seria Situri Arheologice V, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2016.
- Rosetti 1959:** D. V. Rosetti, *Movilele funerare de la Gurbănești*, Materiale și Cercetări Arheologice VI, 1959, p. 791-816.
- Schuster 2021:** C. Schuster, *About the Bronze Age Burials in the Necropolis from Brăilița (Romania). Yamnaya, Katakombnaya and/or Mnogovalikovaya?*, in: K. Leshtakov, M. Andonova (Eds.), *Galabovo in Southeast Europe and Beyond. Cultural Interactions during the 3rd-2nd Millennium BC, Proceedings of the International Conference, 24-27 October 2018 in the Town of Galabovo*, Sofia, St. Kliment Ohridski University Press, 2021, p. 316-339.
- Serbănescu, Comșa 2012:** D. Șerbănescu, A. Comșa, *The Yamnaya burials from Sultana, in the context of the similar finds on the territory of Romania*, in: V. Șirbu, C. Schuster, *Tumuli Graves – Status Symbol of the Dead in the Bronze and Iron Ages in Europe*, BAR 2396, 2012, p. 23-27.
- Simache, Teodorescu 1962:** N. I. Simache, V. Teodorescu, *Săpăturile de salvare de la Smeeni*, Materiale VIII, 1962, p. 273-281.
- Simion 1991:** G. Simion, *O nouă cultură de la începutul epocii bronzului pe teritoriul istro-pontic*, Peuce 10, I/II, 1991, p. 33-39.
- Simion 2003:** G. Simion, *Migrația popoarelor indo-europene la Dunărea de Jos, în G. Simion, Culturi antice în zona Gurilor Dunării. Preistorie și Protoistorie I*, Biblioteca Istro-Pontica. Seria Arheologie 5, Cluj-Napoca, 2003, p. 13-50.
- Ștefan et alii 2022:** C. Ștefan, G. Vasile, R. Petcu, A. Heroiu, B. Preda-Bălănică, M. Trautmann, *The Bronze Age Mounds from Aliman (Constanța County, Romania)*, in: B. Preda-Bălănică, M. Ahola, P. Włodarczak (Eds.), *Proceedings of the #196 Session "The Yamnaya Impact on Prehistoric Europe" held at the EAA Annual Meeting in Budapest 2020*, Archaeolingua 5, 2022.
- Vasiliiu 2002:** I. Vasiliiu, *Bronzul timpuriu și mijlociu la Dunărea de Jos*, teză de doctorat susținută la Universitatea „1 decembrie 1918”, Facultatea de Istorie și Filologie, Alba Iulia, conducător științific profesor Iuliu Paul, mai 2002.
- Vasiliiu 2004:** I. Vasiliiu, *Date noi privind înmormântările cu ocră din Dobrogea. Movilele cu ocră de la Enisala-La Bălțiță*, Ialomița 4, 2004 (2003-2004), p. 123-136.
- Woidich, Szentmiklósi 2013:** M. Woidich, M. Szentmiklósi, *Uivar and its Significance for the Beginning of the Early Bronze Age in the Romanian Banat*, in: V. Heyd, G. Kulcsár and V. Szeverényi (Eds.), *Transition to the Bronze Age: Interregional Interaction and Socio-Cultural Change at the Beginning of the Third Millennium BC in the Carpathian Basin and Surrounding Regions*, Budapest, Archaeolingua 30, 2013, p. 233-244.
- Zirra 1960:** V. Zirra, *Kultura pogrebeniy s okhroy v Zakarpatskikh oblastyakh Rumynskoy Narodnoy Respubliki*, Materialy i issledovaniya po arheologii Jugo-Zapada SSSR i Rumynskoy Narodnoy Respubliki, Kishinev, 1960, p. 97-127 // В. Зирра, *Культура погребений с охрой в Закарпатских областях РНР, Материалы и исследования по археологии Юго-Запада СССР и Румынской Народной Республики*, 1960, с. 97-127.

Pl. I. Tumulii descoperiți (cercuri pline roșii) și cercetați (cercuri pline albastre și galbene = movile fără morminte) pe raza comunei Ariceștii Rahtivani (1); amplasarea tumulilor cercetați în anul 2022 pe raza satelor Ariceștii Rahtivani și Târgșoru Nou (1-2)

Pl. I. Mounds discovered (filled red circles) and researched (filled blue and yellow circles = mounds without graves) within the commune of Ariceștii Rahtivani (1); location of the mounds researched in 2022 within the villages of Ariceștii Rahtivani and Târgșoru Nou (1-2)

1

2

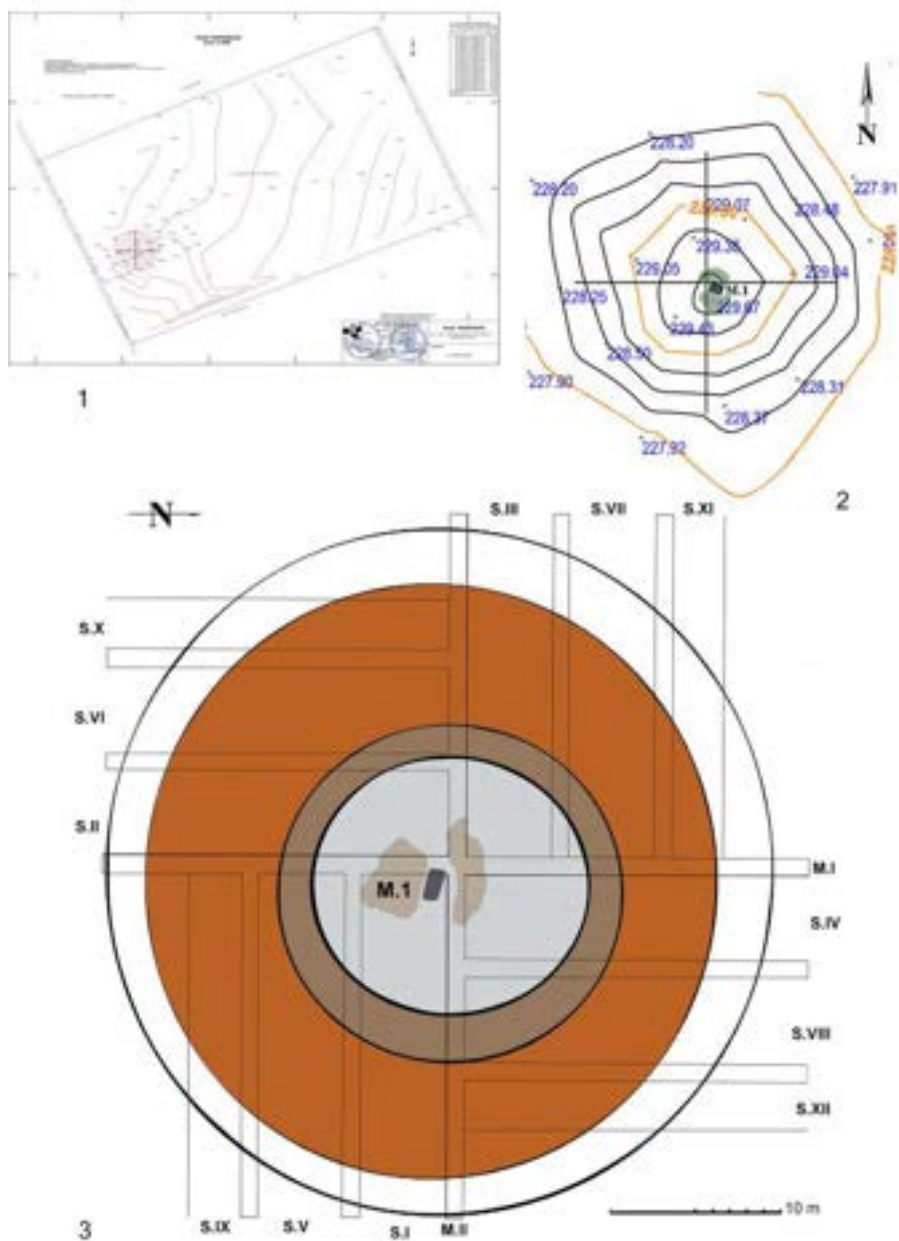

3

4

Pl. II. Ariceștii Rahtivani: imagini din timpul cercetărilor
Pl. II. Ariceștii Rahtivani: images taken during research

Pl. III. Ariceștii Rahtivani: plan de situație cu amplasamentul tumulului (1), ridicarea topografică cu poziționarea mormântului descoperit (2-3)
Pl. III. Ariceștii Rahtivani: plan with the location of the mound (1), topographic survey with the positioning of the discovered grave (2-3)

1

2

3

Pl. IV. Ariceștii Rahtivani: imagini aeriene din timpul cercetărilor mormântului 1
Pl. IV. Ariceștii Rahtivani: aerial images taken during the research of grave 1

1

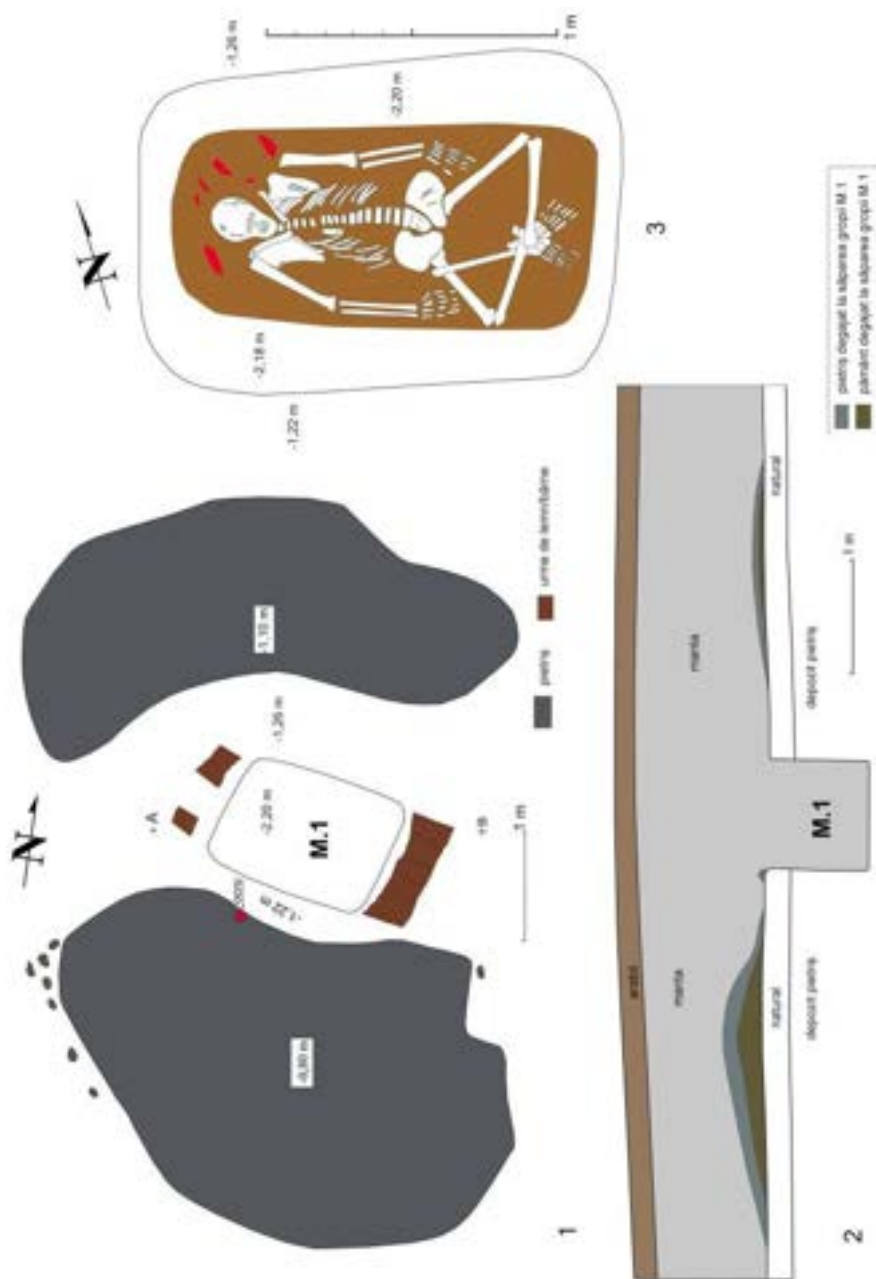

2

3

Pl. V. Ariceștii Rahtivani: detalii cu mormântul cercetat
Pl. V. Ariceștii Rahtivani: details of the researched grave

Pl. VI. Ariceștii Rahtivani: planul general și detaliu cu mormântul 1 (1, 3); segment din profilul matorului stratigrafic I (M.I) (2)
 Pl. VI. Ariceștii Rahtivani: general plan and detail of grave 1 (1, 3); segment of the stratigraphic control baulk I (M.I) (2)

1

2

3

4

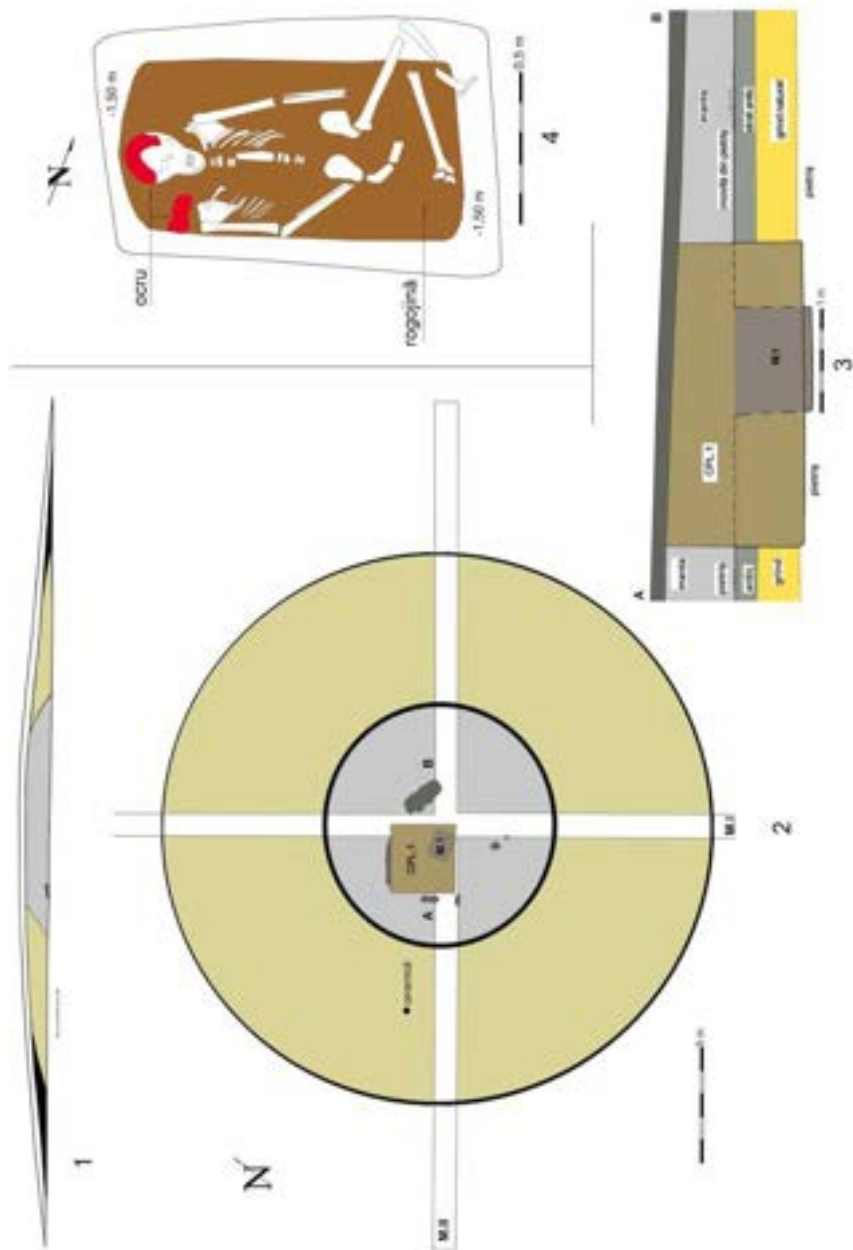
Pl. VII. Târgșoru Nou: imagini din timpul cercetărilor (1, 4); complexul 1 și mormântul 1 (2-3)

Pl. VII. Târgșoru Nou: images taken during research (1, 4); feature 1 and grave 1 (2-3)

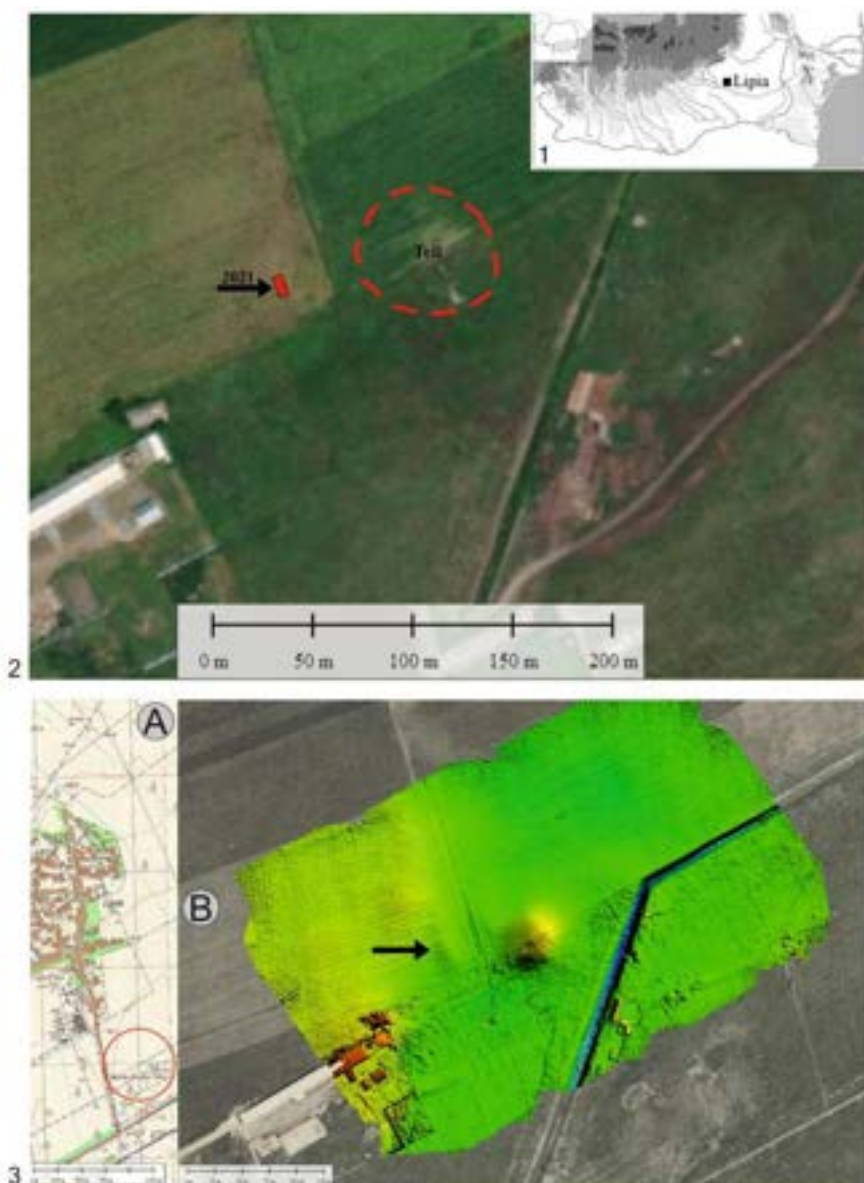

Pl. VIII. Târșoru Nou: groapa (1-4) și detalii cu mormântul cercetat (2-3)
Pl. VIII. Târșoru Nou: grave pit (1-4) and details of the researched grave (2-3)

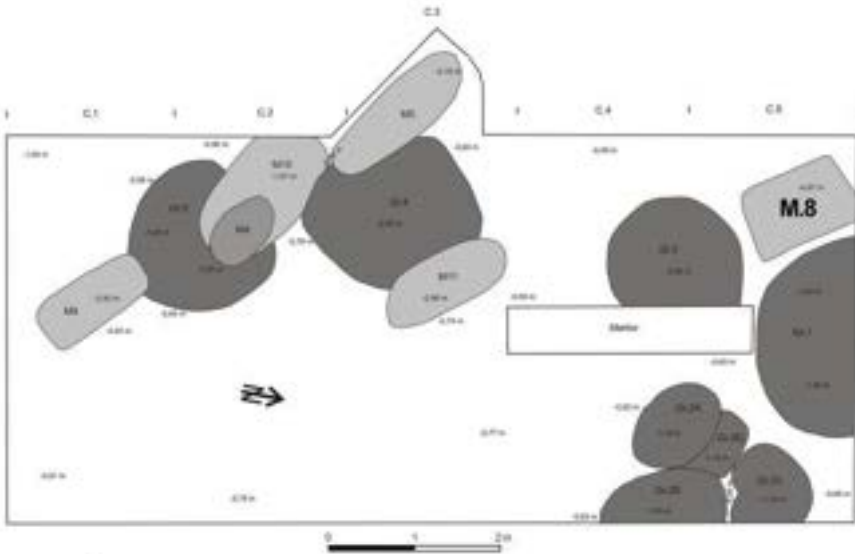

Pl. IX. Târșoru Nou: planul general (2) și desenul profilului matorului stratigrafic II (M.II) (1); detaliu al stratigrafiei în zona Cpl. 1 și M.1 (3); planul mormântului 1 (4)
Pl. IX. Târșoru Nou: general plan (2) and drawing of the stratigraphic control baulk II (M.II) (1); detail of the stratigraphy in the area of feature 1 (Cpl. 1) and M.1 (3); plan of grave 1 (4)

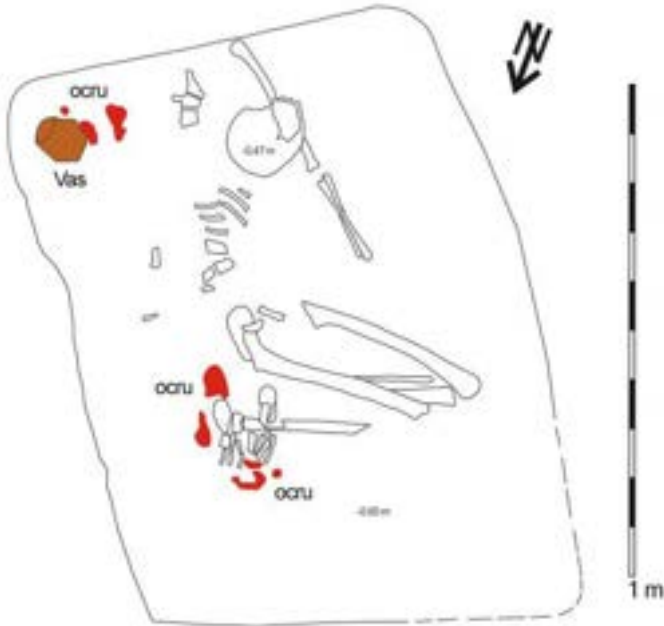

Pl. X. Amplasarea localității Lipia pe harta României (1); poziționarea cercetării din anul 2021 (săgeată) și a *tell*-ului (2) față de localitate (3/A); modelul numeric al terenului obținut din dronă suprapus peste imaginea aeriană ortorectificată (autor A. Asăndulesei) cu poziționarea săpăturii arheologice din campania 2021 (cu săgeată) (3B)

Pl. X. Location of Lipia on the map of Romania (1); positioning of the research area from 2021 (arrow) and of the *tell* (2) in relation with the locality (3/A); the numerical model of the terrain obtained from the drone superimposed on the orthorectified aerial image (author A. Asăndulesei) with the positioning of the archaeological excavation from 2021 campaign (with arrow) (3B)

1

2

Pl. XI. Lipia: planul general al cercetării din anul 2021 (1) și a mormântului 8 (2)
Pl. XI. Lipia: the general plan of the 2021 research (1) and of grave 8 (2)

Pl. XII. Lipia: mormântul 8 (3) cu vasul *in situ* (2); vasul descoperit în mormântul 8 (1)
Pl. XII. Lipia: grave 8 (3) with the pot *in situ* (2); the pot discovered in grave 8 (1)